

Melcior Miralles:
*Crònica i dietari
del capellà
d'Alfons el Magnànim*

Edició a cura de
Mateu Rodrigo Lizondo

VNIVERSITAT
ID VALÈNCIA

•
2011

*f*onts històriques valencianes

*Directors de la col·lecció
Antoni Furió i Enric Guinot*

Aquesta obra s'emmarca en el Projecte d'Investigació FFI2009-14206, La cultura literaria medieval y moderna en la tradición manuscrita e impresa (IV), finançat pel Ministeri de Ciència i Innovació.

© *Mateu Rodrigo Lizondo, 2011*

© *D'aquesta edició: Universitat de València, 2011*

© *Fotografies del manuscrit: Reial Col·legi del Corpus Christi, València, 2011*

Disseny de la col·lecció: J.P.

Il·lustració de la coberta:

La ciutat, des de la finestra. Joan Reixach, *Sant Joan Evangelista*, detall;
del retaule de la capella de l'Hospital d'Innocents (1448). Museu de Belles Arts, València

Maquetació: Publicacions de la Universitat de València

ISBN: 978-84-370-7903-5

Dipòsit legal: V-4-2011

Impressió: Guada Impressors, SL

*A la memòria del savi canonge
Josep Sanchis Sivera (1867-1937),
primer editor d'aquesta obra.*

*E*studi introductori

La crònica, i dietari, que és ambdues coses, objecte de la present edició, ha estat sempre considerada com «una de les més interessants cròniques valencianes quatrecentistes», en paraules que li dedicava el seu primer editor, el canonge Josep Sanchis Sivera.¹ Massó Torrents, quan romania encara inèdita, la va qualificar de «notable dietari», amb el nom de *Dietari d'un capellà d'Alfons V*,² i, en una publicació posterior, estimava que alguns dietaris, com el nostre, «tenen l'importància de veritables cròniques».³

El segle XV no fou època que produís obres historiogràfiques de gran alçada, com, contràriament, ho havia estat la centúria anterior als regnes de la Corona d'Aragó. És just, a aquest respecte, el judici de Robert Tate, atemperat pel reconeixement d'un altre factor de no poca importància, la notable riquesa i diversitat dels escrits cronístics d'aquell temps a tots els regnes hispànics.⁴

En aquest àmbit, i al si d'una historiografia valenciana que compta en el mateix període amb un estimable contingent d'obres de caràcter annalístic,⁵ si no de cròniques reials o generals, sobresurt la nostra crònica, la principal font d'aquest

¶¹ Josep SANCHIS I SIVERA, *Dietari del Capellà d'Alfons el Magnànim*, introducció, notes i transcripció per —, València, Acció Bibliogràfica Valenciana, 1932, p. VII. ¶² [Jaume] MASSÓ TORRENTS, «Historiografia de Catalunya en català durant l'època nacional», *Revue Hispanique*, XV (1906), pp. 486–613; citem pel tiratge a part, Nova York–París, 1906, 148 pàgs., p. 127. ¶³ ID., *Exposició d'un pla de publicació de les cròniques catalanes*, [Barcelona], Institut d'Estudis Catalans, 1912, p. 39. ¶⁴ «En la historiografia medieval de la Península ibérica no hay ningún siglo que pueda competir

con el XV en variedad de formas y en las diversas maneras de abordar temas históricos. Es verdad que este siglo no produjo un solo historiador que se destacase por su brillantez u originalidad» (Robert B. TATE, *Ensayos sobre la historiografía peninsular del siglo XV*, Madrid, Gredos, 1970, p. 281). ¶⁵ Vid. Francisco ALMARCHE VÁZQUEZ, *Historiografía Valenciana. Catálogo bibliográfico de Dietarios, Libros de Memoria, Diarios, Relaciones, Autobiografías, etc., inéditas, y referentes a la historia del antiguo Reino de Valencia*, València, Anales del Instituto General y Técnico de Valencia, 1919.

gènere per al regne de València, com també l'ha qualificada Agustín Rubio.⁶ És crònica general i dels reis d'Aragó, i, amb una especial intencionalitat, història particular dels monarques de la dinastia Trastàmara del segle XV, però és alhora dietari de la ciutat de València. L'autor, un escriptor eclesiàstic, resulta, tal com s'estudia en les pàgines que segueixen, complicat d'identificar amb certesa. Font d'informació abundosa per als regnats d'Alfons V d'Aragó i de Joan II, així com de múltiples matisos entorn de la vida quotidiana de l'urbs, la importància de l'obra ja fou ressaltada fa algunes dècades per l'autoritzada veu de Jaume Vicens Vives.⁷

ELS MANUSCRITS

A. La crònica s'ha conservat en un manuscrit medieval únic, que anomenarem A, de la biblioteca del Reial Col·legi de Corpus Christi o del Patriarca, de València, on portava la signatura V/21 (actualment sense sign.). Restaurat l'any 2006 pels serveis de Cultura de la Generalitat Valenciana, ha estat separat dels dietaris de Jeroni Sòria i de Gaspar Antist, amb els quals estigué unit antigament en el mateix volum, i relligat novament sol, en pergami, amb el rètol escrit a tinta, al llom, *Dietari del Capella*. La restauració ha comprés també la reintegració del paper faltant per l'ús, alhora que hom ha reforçat amb tissú certs folis molt afectats d'òxid de ferro (119v, 121v i 122v), el que tanmateix hi dificulta la lectura.

El volum consta de 195 folis, de paper, en escriptura gòtica textual o llibrària de trets arrodonits, de la fi del segle XV,⁸ i en tinta negra. Les mides del foli són 300 × 220 mm, i les de la caixa de l'escriptura 190 × 140 mm (variables), amb el text a dues columnes, que presenten el camp limitat per ratlles. Comprén 2 fulls de guarda moderns + 1 full del segle XX, procedent del relligat anterior, amb l'epígraf *Crónica de los Reyes de Aragón*, el segell en tinta del Col·legi de Corpus Christi i, al peu, la nota *Este libro se encuadernó, por orden del Real Colegio de Corpus-Christi, en*

¶⁶ «Un dels textos més interessants de la història en llengua catalana del segle XV, i, sense cap dubte, la més important font cronística de l'època per a l'àmbit específic del País Valencià...» (A. RUBIO VELA, ressenya a la 1a ed. del *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim (Selecció)*, a cura de Vicent-Josep ESCARTÍ, València, Ed. Alfons el Magnànim, 1988, apareguda a *Llengua & Literatura*, 4 (1990-1991), pp. 526-528). ¶⁷ «Entre las ricas colecciones valencianas [de fonts] sólo se ha publicado, aunque defectuosamente, el texto del dietario de MIRALLES, *Dietari del Capellà d'Alfons el Magnànim*, por Josep SANCHIS I SIVERA, Valencia, 1932» (Jaume VICENS VIVES, *Juan II de Aragón (1398-1479):*

monarquía y revolución en la España del siglo XV, 2a ed., a cura de Paul H. Freedman i Josep M. Muñoz i Lloret, Pamplona, Urogoiti Ed., 2003 [1a ed.: Barcelona, 1953], p. 390). ¶⁸ M. Desamparados CABANES PECOURT, en la seua edició (*Dietari del capellà d'Alfons V el Magnànim*, Saragossa, Anubar Ed., 1991, p. 9) cataloga la lletra com «la propia de la época –humanística libraria–», coincidint amb Vicent-Josep ESCARTÍ (Melcior MIRALLES, *Dietari del Capellà d'Alfons el Magnànim (Selecció)*, a cura de —, València, Institució Valenciana d'Estudis i Investigació, 1988, p. 12; 2a ed., València, Institució Alfons el Magnànim, 2001, p. 14), criteri que no compartim.

Ullit principio mro Gloriosa
uigo maria Canoniques del
panya dels Reys de arago
E dels Comptes de barcelon
E de la huytat de arago ab
lo comptat de barcelona E
memoria de les coles e fets
antichs e palat E dels pre
sents

Aquesta llybra fon
trera de les cano
niques e llybres de les
palat e antichs En les quale
es breument atrobat les
tament del panya del come
cament del mon tro al dia
present Cuales gentes e qu
als principis e senyors la ha
posada senyoregada, e go
bernada

Qum entre les altres par
tes e puynas de l'his
sia spanya en noblida de
moltes riqueses e de grans
nobleses De q fa testimonij
hun philosofy apellar Lu
cha qui en los uelos diuay
Suy es aquell qui pot
nomenar tantes e tan grans

laors del panya En noblida
de tans notables prelatz rel
plandent en ocasions en up
fury de hostias e de uocacions
Riqua es molt de notables
senyors e ualents canales e
gentes Resplandent p aur
Complida es de fruytes de
buidada de uirtuales plena
es de moltes riqueses De un
dant ment plena de tota
p feno de uirtut

Uesam donchs de qui
unes gentes fon huyada
del comecament del mo tro
ara En quina manera fora
guat e remoguts los pri
mes huyados Co es los fills
de jafeth nery de nohe qui
aquella poblare fon p los
grecos deltrouida Expres
p ells matexes reparada de
pres p los Romans p mol
tes batalles subyugada en pla
na senyoria e palestrica pose
hda any del ad ueniment
de ihu xpi Despuys la uen
tment de ihu x los Romas
del tot remoguts sson poster
da p lo noble Rey dels Gots

uenres p partir en catalunya de que los cortells e tota la gent se enbagua en molt gran plaer creohen tot lo necessari q p cert noy bastauen barques ne marines tanta hera la uoluntat de uenir en catalunya. E molt pe cala meles capita de los Reis.

Lo R. loys era mort
 Lo dimcres apres q cota uem xxij del dit mes de noembre de man uench hui berganti del Realme lo qual porta noua Comlo R. loys era mort *Com man de senbar q*

En lo dit dia de dimcres lo S. R. reuota la hanada de Catalunya E ordena q los S. R. de nauara e don Anrich mestre de l'arago sen uenguesen en catalunya E lo dit S. R. da Xago e don pedro hinen en meana *de l'arago*

E lo digos a pres a xxij del dit mes lo S. R. mana q tot hom se desleuarepus

En lo dit any Diluns a

vi de decembre lo S. R. de nauara e infant don Anrich se partire del port de palem ab quatre galeres p anar atrapena E aqny p dire la uya de Catalunya. E lo S. R. don alfonso e don pedro lo germa aqnd dia maters se partire ab tres les altres galeres p amecina E aqny tengues festes de nadal *lo S. R. ana Aquaransa*

En lany de ay ccccxxvij lo daret dia de jener lo senyor R. e don pedro se partire de meana p anar en Catansa Ala festa de la Agata E estant ali e uer quel S. R. de nauara ny don anrich p fortuna de mar no heren partir de trapena trames hui coreu lo dit S. R. a los frares q ueguere en Catansa Car lo dit S. R. ama acordar o deliberat de anar en catalunya E leyar lo fet del Realme E de fet lo S. R. de nauara e don anrich uegueren en Catansa E lo S. R. mana que les naus e galeres fosen al port de meana es metelen en punt p anar en catalunya E leyar lo fet del realme Car lo S. R. para taula de acordar en meana q noy hac negu q preguies seu

lo S. R. q res neposq arbar in abreny enlo realme sabon q los ger mans no heren partir de trapena de l'hera de a nar en cataluna Este

febrero de 1909 + 7 fols. d'índex sense numerar + 195 fols. numerats, foliats al marge superior dret en nùms. romans en tinta roja, de l'època del ms. + 2 fulls de guarda moderns. Presenta caplletres, la primera (de la *Taula* o sumari) en color ocre taronja, i la resta en blau i en vermell, ornamentades amb fins dibuixos cal·ligràfics, i calderons dels mateixos colors, així com pinzellades de tonalitat taronja en les lletres inicials de paràgraf i majúscules; els capítols o assentaments porten rúbriques en tinta roja, afegides, a vegades forçadament, *a posteriori*, que falten en alguns.

Hi cal observar que manquen els fols. 19, 20 i 21, perduts de fet –tot i que potser no contenien res escrit, atés que no n'hi ha cap indicació a la taula de matèries–, no producte d'un error en la numeració, com han suposat tots els editors des de Sanchis Sivera.⁹ El fol. 30 és en blanc –creiem que deixat lliure amb la intenció de prosseguir en temps futur l'episcopologi de València iniciat el fol. anterior–, seguit d'un fol. numerat 30 a, afegit al quadern i mancat de connexió amb els punts precedents, que tracta de les carns i el blat consumits anualment a la ciutat de València. S'ha perdut el fol. 31 al ms. *A* (se n'ha recuperat el text de la còpia del ms. 160 de la Biblioteca Universitària de València). Manquen els fols. 38, 39 i 40, també perduts o, amb certa probabilitat, suprimits perquè eren en blanc, puix que no s'hi observa incongruència al relat –el fol. 37r, d'una sola columna escrita, conté el final de la cronologia dels papes, i el 41r ja enceta el nou punt *De la Seu de València*–, i apareixen desordenats els següents, en aquesta forma: fols. 32-41-34-35-36-37-33-42, mentre que el 43 és novament en blanc –potser per idèntic motiu que abans: deixar lloc per a perllongar les notes sobre la Seu de València. El fol. 51 és intercalat entre el 61 i el 62, i hi ha dos plec mal col·locats, donant l'ordre: 99-98-101-100. El fol. 186 va seguit d'un fol. numerat estranyament 203 –ambdós, que formen un bifoli, continuant la llista dels morts de pesta a València– i d'un altre fol. 186, duplicat. A la fi del ms., es repeteix el fol. 190 –escrit de dues maneres: .CXC. i .CLXXXX.–, per a acabar en el 195 com ja fou dit, on la narració resta interrompuda per la desaparició –ja no hi eren al segle XVIII, quan es féu la còpia del ms. 160 de la Biblioteca Universitària de València– de dos fols que contenien els últims epígrafs anunciats al sumari; ho confirma l'estat deteriorat del susdit fol. 195v.

Hem d'advertir que la descripció precedent s'ajusta a l'ordenació tradicional del ms., resultat de les alteracions produïdes en relligar-se en èpoques passades. En ocasió de la recent restauració, tanmateix, han estat descosits els quaderns i restituit l'ordre marcat per la foliació, raó per la qual les anomalies que s'han indicat conserven un interès de caràcter exclusivament històric.

El fol. 1r va encapçalat al marge superior, precedint el text original, per l'anotació, escrita en lletra humanística, potser del segle XVIII: *El autor de este M. S. fue capellán del rey D. Alonso, y este le dio dicha capellanía a 25 de octubre 1435 en la ciudad de Milán, como el mismo autor dize, fol. .LXXVIII.*; hi ha una línia afegida,

¶⁹ SANCHIS I SIVERA, *Dietari...*, p. 31. CABANES, *Dietari...*, p. 8.

que sembla de la mateixa època: *Tuvo empleo en la Seo de Valencia. Vide fol. 190 B* (190v). Al marge inferior del mateix foli, també de lletra del XVIII: *Está ya copiat este libre y la còpia para en esta libreria de Predicadors*, seguit de la frase, de mà diferent, *con el título de Las crónicas de los reyes de Aragón*.

El llibre es compon de vint quaderns, la major part quinterns (ho són els II, V, VI, VII, VIII, IX, XI, XII, XIV, XV, XVI, XVII, XVIII, XIX i XX), amb qualque quatern (I i IV) i sextern (III i XIII), ultra un octern incomplet (X), de paper verjurat, en acceptable estat de conservació, que solen portar reclam al verso de l'últim foli, en posició vertical, eixint de la fi de la darrera línia. Tots els quaderns, llevat dels quatre primers, presenten signatures, posades al marge inferior dret del recto de la primera meitat dels folis corresponents a cadascun d'aquells; consten d'una lletra minúscula, segons l'ordre alfabètic, seguida d'una xifra romana: el quadern V va assenyalat amb l'*a*, el VI i el VII repeteixen la mateixa lletra *b*, i els quaderns VIII fins al XX duen les lletres *c, d, e, f, g, h, j, k, l, m, n, o* i *p*, respectivament.¹⁰ A l'Apèndix 1, adjuntem la descripció codicològica d'aquest ms. en forma més completa. S'hi adverteixen diverses marques d'aigua: en un simple tast, hi trobem, al segon fol. de l'índex, l'anell acabat en una estrella; al fol. 28, les tres muntanyes, amb creu surmontant el cim d'enmig; al fol. 30a, el carro, en una de les seues nombroses variants; finalment, al fol. 187, el guant prolongat en una flor. L'obra cronologia correspon a la segona meitat del segle XV, com es comprova als arxius valencians,¹¹ sense ultrapassar l'any 1500.

L'obra porta el títol (f. 1r) de *Canòniques d'Espanya, dels reys de Aragó e dels comptes de Barcelona, e de la hunitat de Aragó ab lo compdat de Barcelona, e memòria de les coses e fets antichs e passat[s] e dels presents*, que correspon de forma aproximada al seu contingut, del qual després parlarem, mescla sense ordre de crònica universal, crònica general de la Corona d'Aragó, crònica particular dels reis Alfons el Magnànim i Joan II i dietari de fets de la història pròpia de la ciutat de València, que arriba a l'any 1478, data final de tot el conjunt narratiu. És per això que, tot i que li escau el nom de crònica, com fou manifestament la pretensió de l'autor,¹²

¶¹⁰ Ens separem en alguns extrems de l'estudi codicològic de M. D. CABANES (*Dietari...*, p. 8). Agraïm la valuosa ajuda que ens ha prestada generosament el prof. Francisco M. Gimeno en aquest punt. Hem d'advertir l'escassa llegibilitat —signatures a voltes quasi esborrades— que hi dificulta sovint l'anàlisi. ¶¹¹ *Vid.* els repertoris publicats per J. LÓPEZ PLA i M. J. MARTÍN CREGO, de l'Arxiu Municipal de Castelló de la Plana, per J. M. DOÑATE SEBASTIÀ, del Municipal de Vila-real, i per M. L. CABANES CATALÀ, M. CÀRCEL ORTÍ i M. C. YAGO ANDRÉS, del de la Col·legiata de Xàtiva, a *Ligarzas*, 5 (Universitat de València, 1973) i 6 (1974), respectivament; filigranes com el carro o els monts

es troben igualment a la primera meitat de la centúria, en aquestes col·leccions. Cf. CABANES PECOURT, *Dietari...*, pp. 8 i 13, que esmenta també els arxius de la Catedral, de l'Hospital General del Regne i del Col·legi del Patriarca, a la ciutat de València. C. M. BRIQUET (*Les filigranes. Dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, 4 vols., Amsterdam, The Paper Publications Society, 1968) n'aporta exemples datats generalment a la segona meitat del XV, el més tardà del 1495 (t. IV, núm. 10715: mà o guant). ¶¹² «La obra... lleva el título de “Crónica dels Reys de Arago” y éste sin duda, fue el propósito de su autor...» (ALMARCHE, *Historiografía Valenciana...*, p. 65).

l'interés de les notes dietarístiques han fet que prevalgués, des de les còpies realitzades al segle XVIII, el títol de dietari, i així ha estat conegut pels erudits moderns –com ara el P. Teixidor,¹³ o el P. Jaume Villanueva¹⁴– i editat amb el mateix nom des de la primera edició del doctor Sanchis Sivera. Pel que fa a nosaltres, hem cregut oportú triar una solució en harmonia amb la seua condició doble,¹⁵ que li restituís el seu títol original: *Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*.

El ms. pertangué, almenys d'ençà del segle XVII, a la biblioteca del convent de predicadors de Sant Domènec de València. Francesc Almarche va suggerir, basat en el fet que el volum on es conservava incloïa també el dietari de Gaspar Antist, la possibilitat que hi hagués entrat per donació de fra Vicent Justinià Antist (+1599), prior del monestir i parent d'aquell jurista;¹⁶ això, però, és invalidat per la nota que figura a la còpia del P. Falcó (ms. 204 de la Biblioteca Universitària de València, en endavant BUV), de què ens ocupem més avall, que fa constar com el llibre, abans solt, fou manat relligar novament ensems amb els altres dos dietaris, en un sol volum, per fra Nicolau Figueres al segle XVIII. Conegut i utilitzat pels principals historiadors valencians fins al Setcents, des de Diago i Escolano fins al P. Vidal i Micó, el P. Segura, el P. Josep Teixidor, del qui fou molt valorat, els PP. Jaume Villanueva i Bartomeu Ribelles, Josep Marià Ortiz, els germans Mayans i altres,¹⁷ en aquest mateix segle el va descriure el bibliògraf Ximeno.¹⁸

Després, el manuscrit es va perdre,¹⁹ no se sap si per causa de la desamortització de les cases de regulars, i únicament en restaren les còpies modernes, de què

¶¹³ L'anomena «el *Dietario* Mss. del Capellan del Rei Don Alonso V» (Josef TEIXIDOR, *Antigüedades de Valencia. Observaciones críticas donde, con instrumentos auténticos, se destruye lo fabuloso, dejando en su debida estabilidad lo bien fundado. Escribiólas en 1767 Fr.* —, ed. de Roque Chabás, 2 vols., València, Imp. de Francisco Vives Mora, 1895 [1895-1896], I, p. 233). Al mateix segle XVIII, Josep Marià ORTIZ (*vid. infra*, nota 148), en canvi, opta per titular-la *Historia del capellán del rey don Alfonso*. ¶¹⁴ Semblantment, en diu «el dietario MS. del capellan del rey don Alonso V, que se conserva original en la biblioteca de este real convento de Predicadores de Valencia» (*Viaje literario á las iglesias de España. Le publica con algunas observaciones don Joaquín Lorenzo Villanueva...*, 22 vols., II, Madrid, Imprenta Real, 1804, p. 230). ¶¹⁵ Els editors moderns ho han remarcat. Cf. ESCARTÍ (*Dietari...*, p. 10): «...la conjugació de característiques pròpies de la veritable crònica... i les peculiaritats d'un dietari...» Igualment, CABANES (*Dietari...*, p. 13): «...participa del doble caràcter de crònica y diari...» ¶¹⁶ *Vid.* ALMARCHE, *Historiografía Valenciana...*, p. 59. ¶¹⁷ ALMARCHE, *op. cit.*, pp. 58-60. SANCHIS

I SIVERA, *Dietari...*, p. VII. ¶¹⁸ VICENTE XIMENO, Pbro., *Escritores del Reyno de Valencia, cronológicamente ordenados desde el año M.CC.XXXVIII., de la christiana conquista de la misma ciudad, hasta el de .M.DCC.XLVII.*, 2 vols., València, 1747-1749, II, p. 350: «Anónimo valenciano, a quien el rey don Alonso V de Aragón nombró capellán suyo en el año 1435, como lo dice en el folio 79 de una obra que dexó m. s. en fol. y se conserva en el real convento de Predicadores de Valencia con este título, *Canòniques Despanya...* He visto el mismo original en el armario grande de la librería de dicho convento, y se hallan en él muchas memorias pertenecientes a esta ciudad y a los reyes de Aragón...» ¶¹⁹ N'hi ha una menció, que creiem ser la darrera coneguda abans del 1900. Amb data 29 de juliol de 1811, la comunitat de Sant Domènec de València remeté en un vaixell setze caixons de llibres i documents destinats al convent de Ciutat de Mallorca, a fi de salvaguardar-los de l'avanç de l'exèrcit francès, els quals retornaren a la casa quan es va restablir la pau; a l'inventari conservat, caixa 3, figura aquesta inscripció: «*Dietario o crónicas de los reyes de Aragón y condes de Barcelona.*

ens ocuparem més endavant; iniciat el segle XX, però, torna al coneixement del món erudit entre els llibres de la biblioteca personal de l'eclesiàstic i historiador Pasqual Boronat i Barrachina (1866-1908), llegada en testament al Col·legi del Patriarca. Allí el va veure i l'estudià Almarche, que ens informa del seu primitiu estat: «...como una *Crónica dels Reys d Arago*, según el título antiguo que conservaba en la destrozada encuadernación de pergamino... Ha sido de nuevo encuadernado, sin desligar los pliegos, conservando el mismo orden que tenían los folios y junto con él, los restantes dietarios de Soria y Antist que le acompañaban».²⁰

Del ms. *A* coneixem tres còpies, totes de l'època moderna i procedents del mateix convent de Predicadors, que descriurem per ordre cronològic.

B. Biblioteca Universitària de València, ms. 204.²¹ Còpia parcial, deguda al P. Jaume Falcó (1565-1641), arxiver i prior que fou del monestir. Títol en portada: *Historia de algunas cosas más notables pertenecientes a este convento de Predicadores de Valencia. Compuesta per el muy R. P. F. Jayme Falcó, predicador general, hijo de hábito de este convento. Renuévala por orden del M. R. P. presentado F. Vicente Inza, prior de dicho convento, su más indigno súbdito el P. F. Luis Carbonell, hijo de dicha casa, en el año del Señor de 1720.* Paper, 315 × 215 mm, en bon estat, lletra del segle XVIII, relligat en pergami antic: 2 fulls en blanc + portada a dues tintes + 3 fols. de *Prólogo* sense pàginar + 842 pàgs. + 1 full en blanc. Teixell: *Falcó. Anales del Real Convento de Predicadores de Valencia*, amb la signatura antiga 6. De la p. 807 (bis), separada per 3 fulls en blanc del text de Falcó, a la 842 hi ha copiat un fragment del *Dietari del Capellà*, no íntegrament, ans bé una selecció de notícies, de lletra de l'època, però de mà diferent de l'anterior, i amb ortografia en part modernitzada; porta el títol (p. 807): *De un dietario manuscrito (sic) con letra antigua sacó sumariamente las siguientes memorias el M. R. P. F. Jayme Falcó. Y teniendo yo, fray Nicolás Figueres, suerte de alcanzar el dicho dietario, le híze encuadernar de nuevo con dos quadernos del mismo argumento de diferentes autores y le puse en la una de las dos rexitas de la librería.* Les notícies copiades van de la part II, núm. 34 (assalt de la jueria de València el 1391) a la part IV, núm. 794 (grans pluges de novembre-desembre de 1475).

I tomo, manuscrito» (vid. E. CALLADO ESTELA i A. ESPONERA CERDÁN, «Aproximació històrica a l'Arxiu i Biblioteca del Reial Convent de Predicadors de València», dins *El Palau de la Saviesa. El Convent de Predicadors de València i la Biblioteca Universitària* [Exposició], València, Universitat de València, 2005, pp. 97-113, esp. pp. 101 i 108). Els autors proposen identificar-lo amb l'actual ms. 49 de l'Arxiu de Predicadors de València, còpia parcial del *Dietari* feta al se-

gle XVIII (vegeu més endavant: ms. *D*); creiem, però, més lògic que s'hi tracte del ms. medieval, pel títol de l'obra, i, sobretot, en el supòsit que la intenció dels frares era salvar les peces de major vàlua. ¶²⁰ ALMARCHE, *Historiografía Valenciana...*, pp. 60-61. SANCHIS I SIVERA, *Dietari...*, pp. VIII-IX. ¶²¹ Vid. Marcelino GUTIÉRREZ DEL CAÑO, *Catálogo de los manuscritos existentes en la Biblioteca Universitària de Valencia*, 3 vols., València [1913-1914], II, pp. 29-31, núm. 948.

C. Biblioteca Universitària de València, ms. 160.²² Còpia completa, amb algunes errades i inhàbils alteracions ortogràfiques pròpies del temps, datada el 1742. Portada: *Dietari de varies cosas suceïdes en lo reyne de València y en altres parts, escrites per un capellà del rey don Alonso el V de Aragón fins a l'any (sic) 1478. Añadides altres memòries diàries desde 1516 hasta 1588*. Paper verjurat, 316 × 220 mm, en bon estat, lletra del segle XVIII, escrit a línia tirada, relligat en pergamí de l'època: 1 full en blanc + 1 full de portada a dues tintes + 1 full en blanc + 771 pàgs. + 2 fulls en blanc. Teixell (modern): *Dietari*. La còpia ocupa les pp. 1 a 645 (hi manquen les pp. 65 a 70, tallades), i va seguida sense transició, de la mateixa mà, del dietari de Jeroni Sòria. Nota marginal a la p. 645: *Hasta este año de 1478 llega la Historia del capellán del rey don Alonso V*. Colofó (p. 771): *Acabose de copiar día 18 de julio año 1742. El original queda en el archivo de este Real Convento de Predicadores de Valencia*.

D. Arxiu del Convent de Predicadors de València, ms. 49.²³ És còpia parcial i abreviada, extreta del ms. BUV 160 citat, de mà de l'erudit P. Bartomeu Ribelles (1765-1816), bibliotecari de la casa, cronista de l'orde i de la ciutat i regne de València.²⁴ Portada: *Dietari de varies cosas suceïdes en lo regne de València y en altres parts, escrites per un capellà del rey Dn. Alfonso el V de Aragón fins a l'any 1478. Añadides altres memòries diàries desde el any 1516 hasta el de 1588*. Paper, 300 × 215 mm, en bon estat, lletra del segle XVIII, a dues columnes, relligat en pergamí d'època. Teixell: *Varia. 1. Dietaris*. Després de 3 fulls en blanc, el *Dietari del Capellà* ocupa les pp. 1-145, seguit del dietari de Sòria i d'altres relacions i memòries. A les pp. 377-421, hi ha índexs de matèries, toponímic i onomàstic, elaborats pel P. Ribelles. La còpia prescindeix de la història general i, després d'unes curtes anotacions dels segles XIII i XIV, recull sobretot les notícies del XV, tot indicant sempre la pàgina de la còpia matriu, després de cada paràgraf.— *Incipit* (p. 1): *Aquest victoriós rey en Jaume vench en regne de València, e hac de grans batalles...*— *Explicit* (pp. 144-145): *Lo senyor ynfant fa procés a Miquel Dies, noble, e a Pardo, son cosí germà... Eren de edat de 22 anys. Pàg. 644*.

No hi ha unanimitat sobre la naturalesa del ms. *A*. Sanchis Sivera, el mateix que havia cregut Ximeno,²⁵ i després també Almarche,²⁶ el va considerar original de l'autor, i volgué comparar la lletra llibrària del volum amb documentació en lletra cursiva que ell creia autògrafa de Melcior Miralles, conservada a l'Arxiu de la Ca-

¶ ²² GUTIÉRREZ DEL CAÑO, *op. cit.*, I, p. 279, núm. 830. Per a ALMARCHE (*Historiografía Valenciana...*, p. 66), aquesta còpia es va fer «...vivendo el P. Teixidor por alguno de sus discípulos». ¶ ²³ Vid. Adolfo ROBLES SIERRA, O. P., «Manuscritos del Archivo del Real Convento de

Predicadores de Valencia», *Escritos del Vedat*, XIV (1984) 349-402, núm. 49, pp. 374-375. ¶ ²⁴ Ens confirma que el ms. és de lletra de Ribelles el P. Alfonso Esponera, actual arxiver-bibliotecari. ¶ ²⁵ *Escritores del Reyno de Valencia...*, II, p. 350. ¶ ²⁶ *Historiografía Valenciana...*, pp. 58-60.

tedral de València i corresponent al seu càrrec de sots-sacrista;²⁷ la compulsa, que, contra l'opinió afirmativa de l'erudit canonge, no hi denota cap parentiu gràfic, era tanmateix fruit d'una equivocació, car una atenta lectura d'aquesta font prova que és realment de mà del notari Joan Esteve, escrivà del capítol.²⁸ Per a Escartí, el ms. del Patriarca és, tot i que amb reserves, una «còpia d'autor»; ultra això, i atesos els moderats elements decoratius que presenta aquest còdex en paper, albirava la possibilitat que hagués pogut ser destinat a un personatge o institució de relleu.²⁹ M. D. Cabanes, finalment, tampoc no accepta considerar-lo original, i el qualifica de «primera copia», o còpia en net, molt poc posterior al text autògraf.³⁰

Creiem millor fonamentat el criteri dels dos darrers editors. Al nostre parer, ens trobem davant d'una còpia d'autor, o, més pròpiament, d'un manuscrit apògraf, fet sobre el text original sota direcció de l'autor per un escriptor.³¹ La regularitat de la lletra i l'ornamentació, fina, encara que no luxosa, del ms. denuncien l'obra d'un professional de l'escriptura. Les notes afegides al marge són relativament freqüents, i semblen de la mateixa mà. Alhora, pot observar-se en alguns capítols com hom deixa certs espais en blanc, reservats per a continuar el tema tractat a l'espera de rebre'n informació futura,³² cosa que no s'entén sense la voluntat ex-

¶ ²⁷ SANCHIS I SIVERA, *Dietari...*, pp. XIX i XXI. ¶ ²⁸ SANCHIS I SIVERA reproduceix en facsímil (*op. cit.*, p. XXI) un epígraf que anomena «Principi d'un quadern de comptes de la Seu de València donats per Melchor Miralles», remetent a l'Arxiu Capitular (ACV), núm. 1467, signatura que de fet correspon a un registre del segle XVIII. El document citat per l'autor es troba al lligall 1633 de l'ACV, i és un quadern sense relligar de setze folis, conservat dins del *Libre de caxa de la sacristia* dels anys 1395-1475, que duu per títol (fragment reproduït abans esmentat) *Compte donat per lo reverent mestre Melchior Miralles, mestre en sacra theologia, subsacrista de la Seu de València, al reverent capítol de les peccúnies...* El mateix quadern (f. 11v) consigna: Ítem, a .XIII. de maig, any .M.CCCC.LXXV., lo magnífich mossén Francesch Corts, canonge de la Seu, com a tresorer de les peccúnies de les annates de l'arthiaconat e canongia del magnífich mossén Gil Sánchez Munyoc, quondam... deposà en la sacristia de la dita Seu cinquanta-set lliures... segons per la diffinició per los senyors de capítol a ell feta consta en poder de mi, Johan Stheve, notari, açò de pròpia mà scrivint, les quals quantitats rebé lo reverent mestre Melchior Miralles, prevere, sotsacrista de la Seu... La lletra d'aquest assentament (amb subratllat nostre) és de la mateixa mà que la de l'epígraf estudiat per Sanchis Sivera, que és, doncs, també del notari Esteve. A l'al·ludit lligall 1633 de l'ACV es conserva un llibre titulat *Rebu-*

des fetes en l'any .M.CCCC.LX. de les peccúnies provenients al venerable capítol de la Seu de València, per micer Jaume Exarch e Francesch Corts, canonges de la dita Seu e tresorés de la dita administració en lo present any. Al fol. 15r conté una anotació datada el 1481 que, creiem, hi ha qualque possibilitat (no podem confirmar-ho) que siga autògrafa del sots-sacrista, la qual, de mà diferent de les dues que apareixen al mateix volum, és inacabada i cancel·lada per una ratlla en diagonal, consta de tres línies i continua tot seguit copiada íntegrament de mà d'un escrivà professional. És escrita en lletra gòtica cursiva, en grossos caràcters, i diu: *Diverres qui comptaven .XXX. de març, any .M.CCCC.LXXX. hu, lo reverent mestre Melchior Miralles, sotsacrista, monstrà.* Poques conclusions se'n poden extraure; la lletra no té una vinculació clara amb la del *Dietari*, llevat de la L i la M majúscules, semblants de les usades al ms. A. ¶ ²⁹ *Dietari...*, pp. 13-15 (citem sempre per la 2a ed.). ¶ ³⁰ *Dietari...*, p. 11. ¶ ³¹ Vid. Alberto BLECUA, *Manual de crítica textual*, Madrid, Castalia, 1990, p. 40. ¶ ³² Així es veu al fol. 29, quan, acabat d'exposar l'episcopologi de València des de la conquesta cristiana fins a Roderic de Borja, es deixa en blanc el fol. 30; també, després de ressenyar amb notable detall els morts d'epidèmia a la ciutat del 1476 al 1478, entre els fols. 184v i 186 bis r, hi apareix en blanc la 2a columna d'aquest darrer foli, així com tot el 186 bis v.

pressa del'autor; hi ha també llacunes al text, quan el cronista ignora un nom propi o una data, buits que pensa reblir més endavant.

L'obra és probable que fos dictada a l'escrivà, per bé que no ho podem afirmar de manera concloent; ens ho fan pensar les nombroses errades de còpia de caràcter vulgar, impròpies d'un escriptor culte,³³ en el cas present —si s'admet l'autoria de Melcior Miralles, com creiem— d'un mestre en teologia, o en qualsevol cas d'un prevere, així com els mots deformats que delaten errors d'oïda³⁴ i una ortografia massa irregular. És també significatiu que, en les reiterades ocasions que l'escrivent fa ús de trets fonètics propis del català oriental, com ara *Sarans* o *Sarrans*,³⁵ per *Serrans*, o *bescompte de Xalva*,³⁶ per *Xelva*, sovint hom els corregeix, sembla que de la mateix ploma, a fi d'ajustar-se a la fonètica valenciana: *diumenga* / *diumenge*,³⁷ *veura* / *veure*,³⁸ *darrara* / *darrera*,³⁹ etc.

CONTINGUT DE L'OBRA

La crònica, i alhora dietari, és un agregat de parts heterogènies, mancat d'un projecte o pla preconcebut,⁴⁰ i a vegades incorre en repeticions injustificades, tal com si fos una mena de compilació d'escrits preexistents, sense integrar o estructurar en forma. Tanmateix, el text ofereix grans diversitats, des de les rònegues anotacions, sovint amb inexactituds, més freqüentment cronològiques, compendiades d'altres cròniques, a la narració àmplia, detallada i rica d'informació de primera mà de les campanyes d'Alfons el Magnànim, monarca que suscita en el cronista una admiració sense límits, de la notícia dietarística breu, potser presa de segona mà, a la informació completa i acolorida d'un fet, pròpia del testimoni presencial.

El ms. *A* presenta quatre parts, inequívocament diferenciades amb els recursos gràfics adients, que hem respectat en la nostra edició. El primer editor, el canonge Sanchis Sivera, hi va optar per un criteri diferent, com més endavant s'indicarà.

I.- Respon a l'epígraf *Canòniques d'Espanya, dels reys de Aragó e dels comptes de Barcelona, e de la hunitat de Aragó ab lo comptat de Barcelona, e memòria de les coses e fets antichs e pasat[s] e dels presents*. Comença amb 7 folis sense numerar que contenen la taula de matèries. No hi ha una estricta correspondència entre aquesta i

¶³³ És freqüent, per exemple, l'addició d'una *r* sobrerera en determinats mots: *trametereren* (per *tramereren*), *Fragra* (Fraga), *bregra* (brega), *triümfre* (*triümf*), i de vegades fins i tot *infrant* (infant) o *probrea* (pobrea). ¶³⁴ Veiem-ne una tria: *pasehífica* (pacífica) al fol. 1r del ms.; *drats* (draps) al fol. 42v; *tros* (gros) al fol. 53v; *prínctet* (príncep) al fol. 57r i altres; *murtilla* (mutila) al fol. 101v; *plubicar* (publicar) al fol. 103v; *desboschs* (*desbosts*) al fol. 137r; *colchs* (colps) al fol. 140v, etc. ¶³⁵ Ms. *A*, *passim*.

¶³⁶ *Ibid.*, f. 181r. ¶³⁷ *Ibid.*, f. 96v. ¶³⁸ *Ibid.*, f. 109v. ¶³⁹ *Ibid.*, f. 32r. ¶⁴⁰ «...un llibre sens pla ni orde de cap mena» (SANCHIS I SIVERA, *Dietari...*, p. XIX). Cf. A[lbert] H[AUF], «Melcior Miralles?... *Dietari del capellà d'Alfons el Magnànim*», dins *Grundriss der Romanischen Literaturen des Mittelalters*.- Vol. XI/2, *La littérature historiographique des origines à 1500*, dir. per H. U. Gumbrecht i D. Tillmann-Bartylla, Heidelberg, Universitätsverlag C. Winter, 1993, núm. 14784, pp. 292-295.

els punts en què es desenvolupa l'obra, puix que un nombre estimable de paràgrafs o notícies de la crònica no tenen enregistrada llur rúbrica pròpia al sumari; hem detectat, viceversa, un sol cas en el sentit contrari: és l'epígraf *De la Ytalia e romans*, punt inexistent, que remet a un fol. 31 b (interpretat com a 31 bis, no 31 verso) que tampoc no és al ms.⁴¹

Ocupa aquesta primera part els fols. 1r al 30 a r. Es remunta a la creació del món i el poblament d'Espanya per Túbal, fins a la invasió islàmica i la resistència d'Astúries; d'ençà d'aquest punt, l'atenció es desvia a Carlemany i la institució dels comtes catalans per l'emperador franc, el que, després d'exposar els orígens de la monarquia aragonesa fins a la reina Peronella, el condueix a la història de la Corona d'Aragó, amb una confusa genealogia dels primers comtes de Barcelona. Les notícies són més completes des de Ramon Berenguer III, per a arribar al Compromís de Casp i el canvi de dinastia; acaba amb el regnat de Joan II i el casament del primogènit Ferran amb la infanta Isabel de Castella, el 1469.⁴²

Després, aborda assumptes diversos: la forma de coronar-se els reis d'Aragó; les ciutats de Saragossa, de València i de Barcelona; l'arribada d'Otger Cataló i els nou barons a Catalunya i la posterior organització del país en novenes per Carlemany. Torna enrere, amb la història de Roma i de Troia. Més endavant, ofereix la relació dels regnes cristians i dels bisbats de Castella, la Corona d'Aragó i el regne de Nàpols, incloent-hi un episcopologi valentí, de la conquesta a Roderic de Borja. Tanca el punt amb una llista de les quantitats de carn i de forment consumides cada any a la ciutat de València, una nota clarament fora de context.⁴³ El text ha de ser posterior al 1472-1473, puix que esmenta la legació del mateix cardenal Borja a Espanya, i constitueix un agregat de materials sense lligam o pla narratiu, una introducció, òrfena d'originalitat ni d'interés, per als punts subsegüents.

II.- Es titula *Libre memorial breu de memòries de les coses pasades e antiquitats, e de algunes persones*, i va del fol. 31 (perdut en A, l'hem pres del ms. C) al 42v. Fa principi novament amb la creació del món, i continua amb els patriarques bíblics, fins a Jesucrist. Passa després a la història de l'Església amb una cronologia dels papes fins al 1469, en el pontificat de Pau II. Darrerament, i és la part de major atractiu, recull una memòria de la Seu de València: l'obra de la custòdia processional de l'argenter Castellnou, la fàbrica del campanar nou (1381), la torre dita després, del nom de la campana grossa, el Miquelet, amb les seues campanes, i de

¶ ⁴¹ El ms. A passa del fol. 30 a al 32, perdut el fol. 31, que es conserva en una còpia del segle XVIII, com ja s'ha dit. El tema esmentat *De la Ytalia...* no s'ajusta a la narració, sobre la creació del món i els primers temps de la història bíblica, on no observem tampoc cap hiatus en l'exposició; sols els fols. 32v-33v mencionen alguns emperadors romans en relació amb la història de l'Esglé-

sia de l'època. D'altra banda, un hipotètic fol. 31 bis no s'adapta a la composició del quadern V (vid. l'anàlisi codicològica, a l'Apèndix 1). No trobem, doncs, una explicació satisfactòria a l'anomalia, si no és error de l'escrivà. M. D. Cabanes (*Dietari...*, p. 18), ja va advertir de l'adequació poc exacta del text al sumari. ¶ ⁴² *Dietari del capellà*, I, núm. 8, f. 18v. ¶ ⁴³ *Ibid.*, I, núms. 17-18, f. 30 a r.

l'últim tram de les naus, tot acabant aquesta part, la més breu, amb l'infaust incendi del dia de Pentecosta de 1469, que va reduir a cendres el retaule major d'argent, la subsegüent construcció d'un de nou, també de plata, més monumental, i la decoració de pintures al fresc de la capella major, iniciada el 1472 (el text la data per error l'any anterior). Açò ens ofereix, doncs, el *terminus post quem* de la redacció d'aquesta segona part.

III.- Amb l'encapçalament *Recordància e memòria de les coses e actes pasats e dels presents que en nostre temps són fets e de present se fan*, s'estén del fol. 44r al 90v. Exposita la cronologia d'Adam a Jesucrist, situant-se l'autor, *fins al present* —diu—, en l'any 1455,⁴⁴ i torna a repetir una història general, breu, de Túbal a Carlemany i la formació de la Corona d'Aragó, acompanyada, sense gaire justificació, d'una història de les croades a Terra Santa, prou detallada. Prossegueix amb la història catalanoaragonesa fins a la mort del rei Martí, detallant les incidències de l'interregne i el canvi de dinastia, ensems amb l'acabament del Cisma d'Occident, tot intercalant-hi qüestions monogràfiques com la cronologia de les fams i les epidèmies sofertes a València⁴⁵ i, sobretot, unes primeres, encara que esparses, notícies dietarístiques, fets esdevinguts a València, sovint breus, però també àmplies i substancials, com la predicació de sant Vicent Ferrer a la ciutat⁴⁶ i les lluites de bàndols;⁴⁷ l'assalt de la jueria de València, el juliol de 1391,⁴⁸ pot considerar-se en certa manera l'inici del dietari.

El capítol principal d'aquesta tercera part, dos terços del text, és consagrat a narrar els fets d'armes d'Alfons el Magnànim, amb la precisió del testimoni ocular i una òptica admirativa pròxima a la veneració, fins a l'entrada triomfal del monarca a Nàpols el 1443; conté alhora un seguit de notícies locals valencianes.⁴⁹ És una part de notable interès, tant pel dietari com per la crònica reial, reblida d'informació original.

IV.- Duu per títol *Actes de València*, i és la més extensa, del fol. 91r al 195v, així com la principal en contingut històric, que justificaria ja tota sola la categoria cronística de l'obra. Les anotacions de dietari, que comencen l'any 1436, no són únicament particulars de la ciutat, ans fan constar també esdeveniments de caire més general, com ara la caiguda de Constantinoble o la pau amb Castella, ensems amb l'elecció del cardenal Alfons de Borja, bisbe de València, per al pontificat (1455), la canonització de sant Vicent Ferrer, les exèquies reials i, conseqüència de l'adscripció de l'autor al clergat de la Seu valentina, l'extens i precís comentari de la butlla de la indulgència concedida per Calixt III (1457) als qui facen un donatiu per a les obres de la catedral, amb la inclusió dels documents interessats.⁵⁰ Són també aquestes notícies generalment més llargues i riques en informació que les del bloc anterior.

¶ ⁴⁴ *Ibid.*, III, núm. 1, f. 44r. ¶ ⁴⁵ *Ibid.*, III, núms. 31-32, ff. 50r-51r. ¶ ⁴⁶ *Ibid.*, III, núm. 43, f. 55rv. ¶ ⁴⁷ *Ibid.*, III, núms. 37-38, f. 53rv.

¶ ⁴⁸ *Ibid.*, III, núm. 34, ff. 51v-52r. ¶ ⁴⁹ *Ibid.*, III, núms. 88-98, ff. 65v-67r. ¶ ⁵⁰ *Ibid.*, IV, núms. 88-96, ff. 99v-103v.

El nucli d'aquesta part, sense abandonar mai la pràctica del dietari local, és una llarga i viva exposició del govern de Joan II, rei a la mort del seu germà Alfons, amb una descripció antològica de l'entrada oficial del monarca a la ciutat de València el febrer de 1459:⁵¹ comença amb els orígens del regne de Navarra, que governà en qualitat de rei consort, i dedica particular atenció al conflicte amb el primogènit Carles, príncep de Viana, fins a la seua mort el 1461; el relat demostra gran estima per l'infant, malgrat la fidelitat encesa del cronista a la corona, i no oblida parlar de la fama pòstuma de santedat i poders taumatúrgics, que s'estengué a Barcelona el mateix que a València, *del dit sant Carles*.⁵²

Continuant el regnat de Joan II, i amb la rúbrica general *Dels actes de Barcelona*, el cronista exposa, vista des de València, la revolta dels catalans contra el rei *Sense fe*, esmaltada d'informacions de preparatius militars a la ciutat; hi pren posició, censurant l'alçament del principat, injustificat a parer seu, i planyent-se dels desastres subsegüents.⁵³ Entre profusió de notícies valencianes, hi ha una de les parts més reeixides i memorables de l'obra, el relat de la visita del cardenal Roderic de Borja, bisbe de València, a la ciutat, en el curs de la seua legació, els mesos de juny-juliol i octubre de 1472 i de juliol-setembre de 1473, amb la fastuosa recepció i el luxós tren del prelat, bé que superat en pompa pel bisbe castellà de Sigüenza, el futur cardenal Pedro González de Mendoza, que hi anà a visitar-lo, i les *grans festes* en honor d'ambdós i del príncep Ferran, tot descrit molt al viu i sense estalviar-ne la crítica.⁵⁴

El darrer bloc de la quarta part es consagra al dietari de fets de València, de novembre de 1476 al 30 de maig de 1478, data de l'última notícia.⁵⁵ Hi remarcuem pel seu interès la història del visionari dominic fra Agustí Ferrandis, del convent de Llutxent,⁵⁶ la segona revolta del noble Jaume d'Aragó a la baronia d'Arenós (1476-1477)⁵⁷ o l'epidèmia de *mal de costat*, amb la relació inacabable, quasi obsessiva, dels morts els anys 1476-1478.⁵⁸

LES FONTS

Les quatre parts de l'obra constitueixen, com ja s'ha dit, un conjunt heterogeni, que procedeix de fonts molt diverses. L'autor no ha reeixit, o potser no ho ha pretès gens, a donar unitat a la seua crònica, i algunes repeticions temàtiques, com ara la creació del món —reiterada de diverses maneres en les I, II i III parts— o determinats regnats —la part I acaba la sèrie reial en Joan II, la part III en Pere el Gran— prou que ho demostren.

¶⁵¹ *Ibid.*, IV, núm. 121, ff. 109r-112v. ¶⁵² *Ibid.*, IV, núms. 198-292, ff. 124r-135v. ¶⁵³ *Ibid.*, IV, núms. 405-704, ff. 146v-173r. ¶⁵⁴ *Ibid.*, IV, núms. 680-688, 698-711 i 733-735, ff. 170v-171v, 172v-174v, i 176rv. ¶⁵⁵ *Ibid.*, IV, núms.

780-880, ff. 181r-195v. ¶⁵⁶ *Ibid.*, IV, núms. 786-797, ff. 182v-184r. ¶⁵⁷ *Ibid.*, IV, núms. 812-824 i 846-850, ff. 186 ter r-187r, i 190 bis rv. ¶⁵⁸ *Ibid.*, IV, núms. 798-811, ff. 184r-186 bis r.

Índex

<i>Estudi introductori</i>	9
Els manuscrits	10
Contingut de l'obra	19
Les fonts	22
Observacions lingüístiques i personalitat literària del capellà	27
La problemàtica de l'autor	33
Datació de la crònica	41
Les edicions	42
Criteris de la nostra edició	44
Apèndixs	47
<i>Crònica i dietari del capellà d'Alfons el Magnànim</i>	69
Taula	71

[Part I]

CANÒNIQUES D'ESPANYA,
DELS REYS DE ARAGÓ E DELS COMPTES DE BARCELONA,
E DE LA HUNITAT DE ARAGÓ AB LO COMPDAT DE BARCELONA,
E MEMÒRIA DE LES COSES E FETS ANTICHS
E PASAT[S] E DELS PRESENTS

1. [DEL PRINCIPI DEL LIBRE]	83
2. [COM FONCH EDIFICADA SPANYA]	84
3. [DEL COMPTE JULIÀ]	89
4. [DEL REY RODRIGO]	90
5. [DE ALFONSO CATHÒLICH]	93
6. [DE CARLES MAYNES]	94
7. REYS DE ARAGÓ	96
8. COMPTES DE BARCELONA	98
9. COM SE CORONEN LOS REYS	109

10. COM LO REY TÉ CORTS JENERALS A TOTS SOS VASALS, L'ORDE COM DEUEN SEURE	111
11. DE ÇARAGOÇA E REGNE DE ARAGÓ, E DE LA NOBLE CIUTAT DE VALÈNCIA E DE BARCELONA	111
12. ROMA FONCH HEDIFICADA	114
13. TROYA FONCH EDIFICADA	117
14. DELS REYS DE CRISTIANS QUE SÓN EN LO MÓN QUE A PRESENT REGNEN	118
15. [ELS BISBATS DELS REGNES I TERRES DELS REIS DE CASTELLA I D'ARAGÓ]	118
16. DELS BISBES QUE SÓN ESTATS DE VALÈNCIA, COMENÇANT AL PRIMER, E PER ORDE AXÍ COM VÉVEN	120
17. DE LES CARNS QUE'S MENGEN EN VALÈNCIA EN HUN ANY	121
18. DELS BLATS QUE HAN MESTER TOTS ANYS EN VALÈNCIA	122

[Part II]

LIBRE MEMORIAL BREU DE MEMÒ[RIES]
DE LES COSES PASADES E ANTIQUITATS,
E DE ALGUNES PERSONES

1. [PRÒLEG]	123
2. DE LA CREACIÓ DEL MÓN	124
3. DELS PAPES QUE SÓN ESTATS	128
4. PAPA CARISTI	131
5. DE LA SEU DE VALÈNCIA E MEMÒRIA DE L[E]S COSES DE AQUELLA	133

[Part III]

RECORDÀNCIA E MEMÒRIA DE LES COSES
E ACTES PASATS E DELS PRESENTS
QUE EN NOSTRE TEMPS SÓN FET[S]
E DE PRESENT SE FAN

1. E PRIMO, DE LES GENERACIONS DEL MÓN	137
2. DE LA ESPANYA	137
3. COM FONCH EDIFICADA TARAGONA	138
4. COM FONC HEDIFICAT TOLEDO	138
5. COM FONCH EDIFICADA LA CIUTAT DE ÇARAGOÇA	138

6. E LA TRACIÓ DEL COMPTE JULIÀ	138
7. LA MORT DEL COMPTE JULIÀ E DE [L]'ARQUABISBE	138
8. COM CARLES GUANYÀ BARCELONA	139
9. COM FONC PRESA LA CIUTAT DE OSQUA	139
10. COM FONC PRESA LA CIUTAT DE ÇARAGOÇA	139
11. DE LA SEGONA PRESA DE LA CIUTAT DE BARCELONA	139
12. COM FONC PRESA LA YILLA DE MALORQUA	139
13. DE LA UNIÓ DE ARAGÓ EN CATALUNYA	140
14. DE LA PRESA DE ALMERIA	140
15. DE LA PRESA DE LEYDA	140
16. DE LA PRESA DE CIURANA	140
17. DE LA PRESA DE LA CIUTAT DE TORTOSA	140
18. COM FONCH PRESA LA SANCTA CIUTAT DE JERUSALEM	141
19. DE LA PRESA DE SÒRIA	141
20. [DE LES BATALES DEL SOLDÀ CONTRA LOS CRISTIANS]	141
21. [DELS REYS, E FETS E ACTES DE AQUELS]	142
22. [ESDEVENIMENTS OCORREGUTS A VALÈNCIA]	145
23. COM FONCH NAT LO .V. REY	146
24. LO REY EN JAUME, QUANT FONC NAT	147
25. QUANT FONCH PRESA MALORQUA PER LO REY	148
26. QUANT COMENÇÀ A GUANYA[R] LO REGNE DE VALÈNCIA	148
27. QUANT FONCH PRES LO PUG	148
28. QUANT FONCH PRESA VALÈNCIA	149
29. QUANT MORÍ LO REY EN JAUME	149
30. DEL MONESTIR DE MUNTESSA	150
31. DE LA GRAN FAM	150
32. DE LES MORTALITATS QUE SÓN STADES	150
33. DE LA GUERA DEL REY DON PEDRO CRUEL	151
34. DEL ROBO DE LA JUYRIA DE VALÈNCIA	151
35. COM FONCH GUANYA[DA] LA YLA DE CECÍLIA	153
36. DE LA CORONACIÓ DEL REY EN MARTÍ	154
37. DELS BANDOS DELS CENTELES E SOLE[R]S	155
38. DEL CAMP DE LOMBAY	155
39. DE LES NOCES DE DON JAUME DE URGEL	157
40. DE LA CASA DELS IGNOCENS, QUANT FONCH COMENÇADA	158
41. DE LES NOCES DEL SENYOR REY EN MARTÍ AB LA REYNA MARGARITA	158
42. DE LA MOR[T] DEL REY EN MARTÍ	159
43. DE MESTRE VICENT FERRER, COM ENTRÀ EN VALÈNCIA	159

44. MORT DE LA DUQUESA DE GANDIA	161
45. MORT DE L'ARQUABISBE DE ÇARAGOÇA	161
46. ALZEZIRA	161
47. CAMP DE MORVEDRE	161
48. MORT DEL DUC DE GANDIA	162
49. MORT D'EN MÀ[R]GENS	162
50. ELECCIÓ DE REY	162
51. LOS .III. DE ARAGÓ	162
52. LOS .III. DE VALÈNCIA	162
53. LOS .III. DE CATALUNYA	163
54. VILA DE CASP	163
55. REY ENTRÀ EN ARAGÓ	163
56. PRESÓ DEL COMPTE DE URGEL	164
57. CORONACIÓ DEL REY EN FERRANDO	164
58. CREMA SGLÉSIA DE RUÇAFA	164
59. REY EN FERRANDO E REYNA	164
60. PAPA BENET ENTRÀ EN VALÈNCIA	165
61. REY EN FERRANDO ENTRÀ EN VALÈNCIA	165
62. NOCES DEL REY N'ALFONSO	165
63. PARTÍ PAPA BENET	166
64. PARTÍ REY DE VALÈNCIA	166
65. COM FOREN A PERPINYÀ	166
66. PARTÍ PAPA BENET	166
67. COM ELEGIREN PAPA MARTÍ	167
68. MORT DE DON FERRANDO, FILL DEL REY	167
69. MORT DEL REY EN FERRANDO	167
70. COM FONCH JURAT REY ALFONSO	167
71. DE LA ARMADA DE GÍGER	167
72. ARMADA DEL SENYOR REY DON ALFONSO	168
73. COM ENTRÀ LA ARMADA EN MALORQUA	168
74. COM PARTÍ L'ARMADA	168
75. COM FONCH L'ARMADA EN CECÍLIA	169
76. MISATGÉS DE MADAMA	169
77. CATALUNYA	169
78. COM LO SENYOR REY FONC EN NÀPOLS	170
79. DEL TRACTE DE MADAMA	170
80. DE L'ARMADA DE CATALUNYA	171
81. DEL CITI DEL CASTEL DE CAPUANA, E DE LES BARERES	173
82. PRESÓ DE YSCLA	174

83. DE LA PRESÓ DE MASELA	175
84. DE LA ARMA[DA], CAPITÀ DON PEDRO	176
85. DE LES CORTS DE TEROL	176
86. DE LA GERRA DE CASTELLA	177
87. DEL COMPTE DE URGEL	177
88. DEL RIU, QUE SE'N PORTÀ LO COREGER	178
89. DE FRARE MATHEU	178
90. VERGE MARIA DE JESÚS	178
91. TERRATRÈMOL DE BARCELONA	179
92. LES PUNTES DEL MERCAT	179
93. INFANT DON PEDRO DE PORTOGAL	179
94. DE LES CORTS DE VALÈNCIA E DE MORVEDRE	180
95. COM TORNÀ LA GERRA DE CASTELLA	180
96. DEL GRAN VENT E FORT NIT E MAL	181
97. DEL GRAN PEXS QUE LANÇÀ LA MAR	181
98. D'EN PERE BOYL, MATÀ CASTELLAR	181
99. DE LA GRAN ARMA[DA] DEL SENYOR REY	182
100. COM PARTÍ LO SENYOR REY DE VALÈNCIA	182
101. DE LES ARTELERIES QUE PO[R]TAVA LO SENYOR REY EN LES NAUS E GALERES DE CATALUNYA	183
102. COM L'ARMADA FONC EN CECÍLIA	185
103. COM FONCH ARIBADA L'ARMADA EN LA YILLA DE JERBA, CONTRA LO REY DE TUNIS	186
104. COM PARTÍ LO REY DE NAVARA PER A CECÍLIA	186
105. FONC A MALORQUA	187
106. FONC A MAYÓ	187
107. FONC EN PALERM	187
108. COM SE ENBARQUÀ LO SENYOR REY E SOS JERMANS	187
109. COM MANÀ LO SENYOR REY QUE TOTHOM SE ENBARQUÀS	187
110. LO REY LOÍS ERA MORT	188
111. COM MANÀ DESENBARQUAR	188
112. DESENBARQUAR	188
113. LO SENYOR REY ANÀ A QUATÀNIA	188
114. COM MORÍ MADAMA REYNA	189
115. COM LOS MISATGÉS FOREN A F[L]ORENÇA	190
116. ARMADA DEL SENYOR REY	191
117. COM TENC ASETJADA GAYETA	191
118. COM FONC PRES LO SENYOR REY	192
119. LES NAUS QUE FOREN EN LA BATALA	192

120.	LES NAUS DELS GENOVESOS	193
121.	COM L'ARMADA FONC A LA YLA DE PONÇA	193
122.	DE LA PRESÓ DELS SENYO[R]S REYS	193
123.	DELS SENYÓS QUE FOREN PRESOS	194
124.	LOS PRESOS DE VALÈNCIA	195
125.	DELS PRESOS DE CECÍLIA [I DE CATALUNYA I D'ALTRES REGNES]	195
126.	COM FONC LO SENYOR REY EN MILÀ	197
127.	DEL SENYOR REY E DUCH, COM SE VEREN	199
128.	COM GÈNOVA SE REBEL·LÀ CONTRA LO DUCH DE MILÀ	200
129.	COM FONC PRES NÀPOLS	202
130.	COM ENTRÀ LO SENYOR REY EN NÀPOLS	202
131.	DE L'EMPERADOR	206
132.	COM SE PARTÍ L'EMPERADOR	212
133.	DEL PARLAMENT DEL SENYOR REY DON ALFONSO AB LOS SENYORS DE NÀPOLS	213

[Part IV]

ACTES DE VALÈNCIA

1.	PAU DE CASTELLA	217
2.	MICER COLLDEJOU, COM LO CREMAREN	217
3.	DE CASTELANA, FILLA DE MOSSÉN BERNAT JOHAN	217
4.	[ATAC DE NAUS GENOVESES AL GRAU DE VALÈNCIA]	218
5.	MORT D'EN ÇAPINYA	218
6.	[GRAN TEMPESTA DE PLUJA A VALÈNCIA]	218
7.	DEL REY DE PORTOGAL	218
8.	COM FEREN REMEMBRANÇA DE DON PEDRO, JERMÀ DEL REY	219
9.	COM PENGAREN .VII. LADRES	219
10.	MORT DE LA JERMANA DEL SENYOR REY	219
11.	[COM MATAREN A LEOPART]	219
12.	[INCENDI DEL FORN D'EN PELLISSER]	220
13.	[FESTA DELS FRANCISCANS PEL DECRET DEL CONCILI DE BASILEA A FAVOR DE LA DOCTRINA DE LA IMMACULADA CONCEPCIÓ DE LA MARE DE DÉU]	220
14.	[ES CREMA LA CARNISSERIA NOVA]	220
15.	DE DONA BLANQUA, QUANT MORÍ	220
16.	[COM CAYGUÉ L'ESCOLÀ DEL CAMPANAR]	221

17. DE FRANCESQUET DE PUGMOLTÓ	221
18. DE FRARE JOHAN SCUDER	221
19. [GRAN NEVADA A VALÈNCIA]	221
20. DELS DOS PRESONÉS YTALIANS	221
21. [OBERTURA D'UNA PLAÇA DAVANT LA LLOTJA]	222
22. LA [GA]LERA D'EN SERVENT	222
23. [DANIEL PARDO, MORT PER VIDAL DE RIUSECH]	222
24. D'EN VIDAL DE RIUSECH, COM FONC CENTENCIAT	222
25. DE MOSSÉN ÇARANYANA, COM FONC CENTENCIAT	223
26. [MORT DE LA REINA DE PORTOGAL]	223
27. [MORT DE LA REYNA DE CASTELLA]	223
28. DE LA MORT DE DON ANR[I]CH, JERMÀ DEL SENYOR REY	223
29. DEL MONESTIR DE LA TRINITAT	224
30. [DOS HOMES TROBATS MORTS EN UNA BÓTA, A LA PLATJA DE TARRAGONA]	224
31. REY DE NAVARA	224
32. CORTS DEL REY DE NAVARA	224
33. CREMATS DOS SODOMITES	225
34. MOSSÉN JAUME DE VILARAGUT	225
35. CREMAREN .XX. VÍBRIES	225
36. LO CAS DE PAYPORTA CRUEL	226
37. [MORT DEL GERMÀ DE BALLET]	226
38. CENTÈNCIA DELS DE PAYPORTA	226
39. DEL GRAN FOC DEL MERCAT DE VALÈNCIA	227
40. MOSSÉN ARTÉS	227
41. MORT DE PAPA EUGENI	227
42. PRESÓ DE CARLES DE VALTERRA	228
43. DEL CARER NOU DEL MERCAT	228
44. DUCH DE MILÀ	228
45. BATALA DE GALERES	228
46. DE LA PARET DEL TRENC	229
47. [ATAC D'UNES NAUS PROVENÇALS AL GRAU DE VALÈNCIA]	229
48. [ECLIPSI DE SOL]	229
49. MORT DE MOSSÉN GENÇOR	229
50. CREMAREN .V. HÒMENS PER SODOMITES	229
51. DE LA MORT DE ÀLVERO DE LUNA	230
52. DE RIUDAURA	230
53. COM FONCH PERDUT CONSTANTINOBLE	230
54. [COM PENGAREN QUATRE HÒMENS]	231

55. [DEL REGIMENT DE BARCELONA]	231
56. [PAU DE CASTELLA AMB ARAGÓ]	231
57. COM FONC ELET PAPA MICER BORGA	231
58. DEL VOT QUE FÉU	232
59. DEL ROBO DE LA MORERIA	232
60. DEL GRAN AVALOT DEL <i>CORPUS CHRISTI</i>	233
61. DE JAUMOT ESCRIVÀ	233
62. [MORT EN LA FOGUERA DE SEBASTIÀ, QUEIXALER]	233
63. PROFEÇÓ PER MESTRE VICENT FERRER	233
64. [UN JOVE, PENJAT CONTRA JUSTÍCIA PEL GOVERNADOR CORELLA]	234
65. [PENGEN SET MOROS FUGITIUS]	234
66. DE LA COMETA	234
67. TERRATRÈMOL DE NÀPOLS	235
68. DEL MAL E DAN QUE HA FET LA TERRATRÈMOL	235
69. CRIDA DE LES FALDES DE LES DONES	236
70. DEL BATLE DE BENIFAYÓ	236
71. AÇOTAR DE .IIII. DONES	236
72. DE LA GRAN SECADA	236
73. DEL COMPTE BLANCH	237
74. [ANADA DE VALENCIANS A LES CORTS DE ROMA I DE NÀPOLS]	237
75. COM DEMANÀ LO PAPA MISATGER PER LO CLERO	237
76. COM FONCH ELET MESTRE BOU	238
77. PARTÍ MESTRE BOU	238
78. [RETRIBUCIÓ DELS BENEFICIATS DE LA SEU PER ANAR A COR]	238
79. [DISPUTA PER L'ITINERARI DE LA PROCESSÓ DE LA MARE DE DÉU D'AGOST]	238
80. [COM CAYGUÉ LA VERGE MARIA DEL RETAULE]	239
81. [DE L'AVALOT DE SOGORP]	239
82. DELS CORNETS, CONTRA LOS GENOVESOS	239
83. DE MOSSÉN ALAMANY	239
84. [DE L'ALBERCH DE N'ESCOLÀ; MORIREN .V. HÒMENS]	240
85. DE LA SENYORA REYNA DONA MARIA	240
86. COM ENTRÀ LA SENYORA REYNA EN VALÈNCIA	240
87. MORT DEL COMPTE CORELA	241
88. COM MESTRE BOU VENCH DE ROMA	241
89. RELÍQUIES	241
90. LA TENOR DE LA BUTLA	242
91. LA FORMA DE LA ABSOLUCIÓ	243
92. LO NESESARI PER GUANYA[R] LA PERDONANÇA	244

93. REGLA GENERAL PER ALS CONFESÓS	245
94. LES COSES NESESÀRIES PER LA VERA INDULGÈNCIA	245
95. DECLARACIÓ DE LA BUTLA	247
96. RELÍQUIES DE ROMA	248
97. LA SENYORA INFANTA E SON FILL SE ENBARQUAREN	248
98. MORT DEL SENYOR REY DON ALFONSO	248
99. LA LETRA DE LA MORT DEL SENYOR REY DON ALFONSO	248
100. COM FONCH DIT A LA SENYORA REYNA LA MORT	249
101. CRIDA DE LA MORT	249
102. REMEMBRANÇA [DE] LA CIUTAT	250
103. REMEMBRANÇA QUE FÉU LA SENYORA REYNA	250
104. REMEMBRANÇA QUE FÉU LA CONFRARIA DE LA VERGE MARIA	251
105. COM FONCH BISBE LO NEBOT DEL PAPA	252
106. LA PRIMERA PERDONANÇA DE LA SEU	252
107. COM PAPA CALISTI ERA MORT	253
108. MALALTIA DE LA SENYORA REYNA	253
109. MORT DE LA SENYORA REYNA	253
110. DEL SOTERAR LA SENYORA REYNA	254
111. REMENBRANÇA QUI FÉU LA CONFRARIA	254
112. REMENBRANÇA QUI FÉU LA CIUTAT	255
113. MORT D'EN ÇABURGADA E DE MICER PELEGRÍ	255
114. COM CAYGUÉ L'ALBERC DE PERE BORCH	255
115. NEVÀ EN VALÈNCIA	256
116. DE PAPA PIUS	256
117. COM ENTRÀ LO SENYOR REY EN ÇARAGOÇA	256
118. COM ENTRÀ LO REY EN BARCELONA	256
119. COM ENTRÀ EN VALÈNCIA LO COMPTE DE OLIVA	257
120. COM EN[TRÀ] DON PEDRO D'UREA, GOVERNADOR	257
121. SENYOR REY DON JOHAN. COM ENTRÀ LO SENYOR REY EN VALÈNCIA	257
122. CORTS EN VALÈNCIA	263
123. PRESENT DE VALÈNCIA DE GUNTES	263
124. [PENGEN ABRILET AL MERCAT]	263
125. COM FOGÍ CARASQUER	264
126. [TORNEIG AL MERCAT]	264
127. LO SENYOR REY JURÀ FUS E PREVILETGES	264
128. COM ANAREN A LA CONQUA	264
129. CÓRER BOUS	264
130. DEL TORO QUE METEREN ALS LEONS	265

131.	[<i>PENGEN UN LLADRE</i>]	265
132.	ARQUABISBE DE TARAGONA	266
133.	LES DONES CAVALCAR DETRÀS LOS HÒMENS	266
134.	[<i>VISITA DELS REIS A LES ESGLÉSIES EL DIJOURS SANT</i>]	266
135.	[COM FONCH PENGAT GERP]	266
136.	BENEDICCIÓ DE BANDERA	266
137.	DEL MOLT PEXS	267
138.	COM ENTRÀ LO COMPTE DE FOYS EN VALÈNCIA	267
139.	[COM FONCH FETES JUNTES E JOCH DE CANYES EN VALÈNCIA]	268
140.	LO PRESENT DE BARCELONA	268
141.	JUNTES DE[L] MERCAT	268
142.	DEL CONVIT DEL SENYOR REY AL COMPTE E MISATGÉS	269
143.	PARTÍ LO COMPTE DE FOYS	269
144.	PARTÍ LO SENYOR REY E SENYORA REYNA	269
145.	DE LA MISSA DE SANT SABASTIÀ	269
146.	CRIDA DEL JURA[R] E JOCH	270
147.	AÇOTAREN ALCAVOTS	270
148.	DEL PRESENT DE VALÈNCIA AL SENYOR REY	270
149.	PER LO FET DE LA MORERIA, E CASTIGUAR LOS QUI MAL AVIEN FET	270
150.	DE LA CENTÈNCIA D'EN RAMON CORNET	271
151.	LO SENYOR REY E SENYORA REYNA SE VOLGUEREN CORONAR EN ÇARAGOÇA	272
152.	DE MOSSÉN PEROT DE CASTELVÍ E D'EN FRANCÉS AGUILÓ	273
153.	DE OLZINA, NOTARI CRUEL	273
154.	[<i>EXECUCIÓ DE DOS ESCLAUS</i>]	273
155.	D'EN LOPE, CARNICER	273
156.	MORT DE SPÀRECH E DE JAUME ROÍS	274
157.	COM FOGIREN LOS PRESONÉS	274
158.	DE LES FEMBRES CANTONERES	274
159.	DE NA SAYES E SES FILLES	274
160.	DE LA ABSOLUCIÓ DE LA MORERIA	275
161.	COM PENGAREN A MARGALIDA. HERA HOM	275
162.	DE LA BUTLA DE LES CORONES	275
163.	COM FUGÍ NA SEGARA	276
164.	DELS DOS JÓVENS DE LA BREGA DEL MERCAT	276
165.	DEL PARENT DE MOSSÉN TORELA	276
166.	DE LA SPANYA	277
167.	REGNE DE NAVARA	277
168.	DE PAMPALONA	277

169. DE OLIT	277
170. DE LA PROSPERITAT	278
171. DE LES TERRES E REGNES PRÒSPERES	278
172. DEL REY CARLES	278
173. MORT DEL FILL DEL REY CARLES	279
174. DEL REY E REYNA, E MORT DE LA REYNA	279
175. COM REY DE ARAGÓ E REY DE NAVARA FOREN EN PARLAMENT	279
176. DE DONA BLANQUA	280
177. DONA BLANQUA FONC EN ÇARAGOÇA	280
178. COM FONCH DONA BLANQUA EN VALÈNCIA	280
179. DE LES FESTES DE VALÈNCIA	280
180. COM SE EMBARQUÀ EN LO GUERAU	281
181. COM FOREN EN MALORQUA	281
182. COM FOREN EN CECÍLIA	281
183. DE LES NOCES	281
184. DE LA MOLTA AMOR DE REY E REYNA	281
185. DE LA YILLA DE CERDENYA	282
186. DE LA BATALA E MORT DELS SARTS	282
187. DE LA MORT DEL SENYOR REY	282
188. COM TORNÀ LA REYNA EN NAVARA	283
189. DEL MATRIMONI DE DON JOHAN, FILL DEL REY EN FERANDO, AB DONA BLANQUA	283
190. DEL FILL CARLES	283
191. LES DOS FILLES, LA UNA REYNA DE CASTELA	283
192. COMTESSA DE FOYS	284
193. DE DON CARLES	284
194. COM FONC JURAT PER PRÍncep	284
195. COM FONCH JURAT DON JOHAN PER REY	284
196. COM MORÍ LA REYNA BLANQUA	285
197. COM PRÈS MULER LO SENYOR REY DON JOHAN	285
198. COM DON CARLES DEMANÀ LO REGNE	285
199. DIVISIÓ DEL REGNE	285
200. GENT D'ARMES DEL SENYOR REY	286
201. GENT D'ARMES DEL SENYOR PRÍncep	286
202. DE CONCÒRDIA	286
203. LO SENYOR PRÍncep AB TOTA SA GENT CAVALCÀ E FOREN [A] AYVAR	287
204. COM LO SENYOR REY CAVALQUÀ	287
205. VEURE LO PRÍncep	287

206.	EN VISTA LA GENT D'ARMES	287
207.	DON JOHAN D'ÍXER	288
208.	RESPOSTA DE DON JOHAN D'ÍXER	288
209.	LO SENYOR REY E SA GENT EN LO CAMP	288
210.	CONCORDATS LO SENYOR REY E SENYOR PRÍNCEP	288
211.	LO SENYOR REY E SENYOR PRÍNCEP FOREN A HOLIT	289
212.	LA MORT DE LA SENYORA PRINCESSA	289
213.	DELS MALS CONSELÉS	289
214.	DE LA PRESÓ DEL SENYOR PRÍNCEP	289
215.	COM FONCH FORA DE PRESÓ LO SENYOR PRÍNCEP	290
216.	COM LO SENYOR PRÍNCEP DELIBERÀ DE ANAR	290
217.	COM FONC AL REY DE FRANÇA	290
218.	COM FONCH EN NÀPOLS LO SENYOR PRÍNCEP	290
219.	COM FONCH MORT LO SENYOR REY DON ALFONSO EN NÀPOLS	291
220.	LO SENYOR PRÍNCEP SE PARTÍ EN CECÍLIA	291
221.	DEL SENYOR REY DON JOHAN	291
222.	COM LO SENYOR REY SE VOLCH CORONAR	291
223.	COM TRAMETEREN AL SENYOR PRÍNCEP	291
224.	COM LO SENYOR PRÍNCEP ARRIBÀ EN TARAGONA	292
225.	COM FONCH EN BARCELONA LO SENYOR PRÍNCEP	292
226.	COM LO SENYOR PRÍNCEP FONC A REBRE LO REY	292
227.	COM SENYOR REY E REYNA E PRÍNCEP FOREN A BARCELONA	292
228.	COM SE PARTÍ LO SENYOR REY E REYNA DE BARCELONA	293
229.	COM LO SENYOR REY TRAMÉS PER LO PRÍNCEP	293
230.	COM VENC LO PRÍNCEP A FRAGUA	293
231.	COM MA[NÀ] LO SENYOR REY QUE LO PRÍNCEP FOS PRES	293
232.	DEL GRAN COMOVIMENT DE LEYDA	294
233.	COM FONC TRET LO PRÍNCEP E APORTA[T] A FRAGA	294
234.	COM FOREN TANQUATS LOS PORTAL[S] DE LA CIUTAT DE LEYDA	294
235.	COM FONCH APORTAT LO PRÍNCEP A ÇARAGOÇA	295
236.	DE LES PROVESIONS DE BARCELONA	295
237.	COM FOREN DEPOSATS LOS HOFECIALS	295
238.	FEREN DOTZE MISATGÉS	295
239.	COM PARTIREN DE ÇARAGOÇA REY, REYNA E PRÍNCEP	296
240.	COM LO SENYOR REY DEMANÀ AL COMPTE DE OLIVA E HA AL- TRES CAVALÉS	296
241.	DELS MISATGÉS DE BARCELONA	297
242.	CON LA SENYORA REYNA FONCH A ÇARAGOÇA	297
243.	DEMANANT DON CARLES	297

244. ORDINACIONS EN VALÈNCIA	297
245. COM LO SENYOR REY FONCH EN LEYDA	297
246. COM LO SENYOR REY FONCH AL PORTAL DE LEYDA	298
247. COM FONCH SPLICADA LA EMBAXADA	298
248. COM LO SENYOR REY SE N'ANÀ DE LEYDA	299
249. DE L'AVALOT DE LEYDA	299
250. COM FONCH APORTAT AL CASTEL DE MORELA	299
251. LO SENYOR PRÍncep EN LO CASTEL DE MORELA	299
252. DE LES PROVESIONS DE BARCELONA	300
253. COM TRAGUEREN LES BANDERES	300
254. DE LA CRIDA PER BARCELONA	300
255. COM FEREN TAULA DE DONAR SOU	300
256. DEL SOU QUI DONAVEN	301
257. COM PARTIREN LES BANDERES	301
258. LES OSTES DE LES CIUTATS	301
259. MISATGÉS DEL REY DE CASTELLA	301
260. LA LETRA DEL REY DE CASTELLA	302
261. REY DE CASTELLA, EMBAXADA AL SENYOR REY	302
262. DELS ALBARANS DE COMOURE	302
263. COM LA GENT D'ARMES SE PARTIREN PER ANAR A MORELA	302
264. COM MISATGÉS DEMANEN AL SENYOR PRÍncep	302
265. COM LO SENYOR REY DONÀ LO SENYOR PRÍncep	304
266. COM LA SENYORA REYNA DELIURÀ LO SENYOR PRÍncep	304
267. DE LA LETRA DEL SENYOR PRÍncep	304
268. SENYORA REYNA E SENYOR PRÍncep FAN LA VIA DE TORTOSA	305
269. LETRA A VALÈNCIA QUE'L SENYOR PRÍncep ERA DELIURE	305
270. COM TOQUAREN CAMPANES E <i>TE DEUM</i>	305
271. DE LA PROFESÓ E FESTA COLENT	305
272. SENYORA REYNA E SENYOR PRÍncep FOREN A TARAGONA	306
273. COM ENTRÀ LO SENYOR PRÍncep EN BARCELONA	306
274. FESTES .VIII. DIES	306
275. COM FONCH PRES MOSSÉN REQUESENS	306
276. MISATGÉS DE VALÈNCIA AL SENYOR REY	307
277. MISATGÉS AL SENYOR PRÍncep E A BARCELONA	307
278. DE ALTRES ALBARANS PER LA CIUTAT	308
279. CRIDA QUE DONAVEN .M. TIMBRES	308
280. DE LA CONCÒRDIA E CAPÍTOLS	308
281. COM FONCH FORA DON JOHAN DE PEAMUNT	308
282. FONCH FORA MOSSÉN BERNAT DE REQUESENS	309

283. COM FONCH JURAT PER PRIMOGÈNIT DON CARLES	309
284. FEREN PROFESÓ PER GRÀCIES	309
285. COM MORÍ LO SENYOR PRÍncep PRIMOGÈNIT	309
286. FONCH SOTERRAT EN LA SEU	310
287. DE LES LETRES DE LA MORT DEL SENYOR PRÍncep	310
288. REMEMBRANÇA DEL SENYOR PRÍncep	310
289. REMEMBRANÇA DE LA CONFRARIA	311
290. EN LA SEU FONCH MESSA LA TAULA	311
291. LA ORACIÓ DEL SENYOR PRÍncep	311
292. DELS MIRACLES	312
293. BARCELONA TRAMETEREN PER DON FERANDO	312
294. COM ENTRÀ DON FERRANDO EN BARCELONA	312
295. FONCH JURAT PER PRIMOGÈNIT	312
296. SENYORA REYNA E SENYOR PRÍncep ESTAN EN BARCELONA	313
297. DE LA SEGONA PERDONANÇA DE LA SEU DE VALÈNCIA	313
298. POROGACIONS ALS DE LA PERDONANÇA	313
299. DEL BISBE DE COHYNGRA	313
300. COM SE AJUSTÀ TOT LO CLERO	313
301. LO BISBE SE N'ANÀ YRADAMENT	314
302. MISSES E PROFESÓ PER LA PLUGA	314
303. [DE LA CANONGIA DEL SENYOR REY]	314
304. [DE LA CENTÈNCIA DE FERRANDO]	315
305. DEL FILL DEL REY DE GRANADA	315
306. [GRAN TEMPESTA A TOT EL REGNE DE VALÈNCIA]	315
307. [COM LO PAPA AVIA PRESONAT ALGUNS SENYORS EN ROMA]	315
308. [DE SQUIRENCI, COSARI]	316
309. DE MESTRE BERTHOMEU MARTÍ	316
310. EN JOHAN ROTLÀ MATÀ LO BARBER	316
311. COM FONCH PRES SQUIRENÇO	317
312. [COM FONCH PRES LO CANONGE TORRES]	317
313. COM MORÍ MOSSÉN JOHAN FIGUEROLA	317
314. COM MORÍ GUILLEMET	317
315. [DE LA CENTÈNCIA PER LA DONA DE BARCELONA]	318
316. [COM FONCH CREMAT JAUME BANQUALER]	318
317. DE MOSSÉN CRISPÍ VALDAURA E LO FILL DE MOSSÉN VIDAL DE BLANES	318
318. MORT DE MOSSÉN LORIS	318
319. COM CREMAREN LO FILL DE PEDRO VEGO	319
320. DE LA SGLÉSIA DE PARDINES	319

321. PENGAREN A TRAVER E CRISTÒFOL	319
322. DELS MERCADÉS DE VALÈNCIA	319
323. DE LA CRUADA QUE'L PAPA DONÀ CONTRA LO TURCH	320
324. DE MOSTRA	320
325. DE MOSSÉN CABALENYES (<i>SIC</i>), COM LO NAFRÀ EN CERVERA, ALUDER	320
326. MOSSÉN LOP, PREVERE, METEREN EN LA SCALA	321
327. MORT DE DONA CATHERINA MAÇA	321
328. COM PENGAREN A NA SEGARA	321
329. EN GENÍS MATÀ SA MULER	321
330. CARDENAL DE LEYDA ENTRÀ EN VALÈNCIA	322
331. DE LA COMETA	322
332. [COM PARÍ UNA MULA]	322
333. CREMAR MOSSÉN BERNAT DEL BOSCH	322
334. MORT D'EN GARÍ, NOTARI	322
335. MORT DE MOSSÉN MILÀ, PREVERE	323
336. MORT DE LA SENYORA MULER D'E[N] ÇAHERA	322
337. MORT DE JOHAN CONQUES	322
338. DE RENART, LADRE	322
339. MORT DE MICER PERE ROCEL	324
340. PERE ARCAINA PENGAREN	324
341. D'EN PERE D'AMIGA, MERCADER	324
342. COM MORÍ MICER THOMÀS DE COBLIURE	324
343. DE LA FILLA DE LA SENYORA NA PÀMIES	325
344. DELS CRISTIANS NOVELS DE CASTELA	325
345. LA SGLÉSIA DE ONDA, QUE'S CREMÀ	325
346. DE MELXIOR, GENTILHOM	325
347. MORT DE MICER PERE BELUGA	325
348. MORT D'EN JUNEDA, VALENT	326
349. LA PASA DELS OCELLS AVIONS	326
350. DE PERE DE SANTVICENT: MATÀ SON COSÍN GERMÀ	326
351. MORT DE MORO, DEL MAIG	326
352. MORT D'EN PERE PAU, MERCADER	327
353. DE DON LOÍS CORNEL E MOSSÉN VIVES	327
354. DELS QUI AN MORTS	327
355. JOHANOT, BRODADOR, FURTÀ LA FILLA D'EN [BERNAT JOHAN]	327
356. MORT DE TORRAMOTXA	328
357. DE LES MOLTES FEBRES	328
358. MORT DEL BISBE CASCANT E DE ALGUNS ALTRES	328

359. DE MESTRE VICENT CLIMENT	329
360. LA MISSA D'EN ÇAHERA AB SA MULER	329
361. EN ÇAHERA, MISATGER AL SENYOR REY	329
362. A LEONOR, CADAFAL	329
363. DE LA CENTÈNCIA CONTRA LO CANONGE CARÒS	329
364. MORT DEL COMPTE DE QUIRRA	330
365. COM PERÍ LO FILL DE MOSSÉN JOHAN FABRA	330
366. COM MESTRE JAUME PERES FONC CONSEGRAT BISBE EN LA SEU DE VALÈNCIA	330
367. COM VENCH EN ÇAHERA DE ÇARAGOÇA	331
368. DEL FURT DEL PALAU DEL SENYOR BISBE	331
369. COM FURTAREN LA FILLA D'EN MIRACLE	332
370. MORT DEL FRARE DE LA MERCÉ	332
371. MORT DE L'ESCUDEU D'EN NICOLAU SERRA	332
372. AÇOTAR DE DONA	332
373. DELS AROÇOS	333
374. BREGUA DE PIQUANYA	333
375. MORT DE MOSSÉN MARC, PREVERE	333
376. MORT DE MESTRE RAFEL GARCIA	333
377. COM SE MÈS FOCH EN LA SEU, E'S CREMÀ RETAULE E DRAPS	334
378. A TRISTANY, FONCH PENGAT	334
379. MORT DE MOSSÉN PERE FABRA	334
380. MORT DE MOSSÉN VIDAL DE VILANOVA	335
381. MORT D'EN BATLE, ARGENTER	335
382. MORT D'EN BALAGUER, DE ALZÉZIRA	335
383. DE MOLTA PEDRA	336
384. DE PERDONANÇA DE LA SEU	336
385. DEL QUE LANÇAREN A LA RAMBLA	336
386. DELS DOS JERMANS QUE PENGAREN	336
387. MATAR DE HÒMENS EN VALÈNCIA	337
388. COM MORÍ MOSSÉN MIQUEL GALÍ	337
389. MORT DE JOHAN ÇABATA	337
390. DE LA GRAN GELADA E FRETS	337
391. COM FONCH DEGOLADA NA MARIA	338
392. COM FONCH MORTA NA PROENÇALA, BELA E MOLT SOPTILL	338
393. COM PERDÉ LA MÀ EN MIRACLE	338
394. DEL NEBOT DE LA SENYORA NA PUG	339
395. DE L'OSTALER DE LA CADENA	339
396. MORT DE MARTÍ DE LA PONT	339

397. COM PENGAREN A BATLET	339
398. COM FEREN .XII. JUSTÍCIES EN VALÈNCIA	339
399. COM PENGAREN A TREPAT, BARBER	340
400. PERDONANÇA DE LA SEU DE VALÈNCIA	340
401. COM MORÍ MOSSÉN JOHAN CATALÀ	340
402. DE LA MORT DE MOSSÉN CALATHAYÚ	341
403. EMPENORADA GANDIA	341
404. LO NEBOT DEL PAPA ENTRÀ EN VALÈNCIA	341
405. DELS ACTES DE BARCELONA	342
406. LOS PAGESOS DE REMENÇA, LIBERTAT	342
407. D'EN PERDIGÓ, CONTRA LO CHRISTIÀ NOVEL	342
408. LO CHRISTIÀ NOVEL DIU ALS DIPUTA[T]S	343
409. COM FONCH PENJAT EN PERDIGÓ	343
410. MISATGÉS A LA SENYORA REYNA DE BARCELONA	343
411. DEL CRUEL CONSEL E PRESTA CENTÈNCIA	343
412. DE LA MONEDA E PROVESIONS	344
413. COMPTE DE PALÀS, CAPITÀ	344
414. LA SENYORA REYNA AB SA GENT SE METEREN EN LO EPISCOPAT	345
415. LO SENYOR REY ERA AB SON GENRE EN FOYS	345
416. CONCÒRDIA DEL SENYOR REY E DEL REY DE FRANÇA	345
417. LO SENYOR REY DEMANA AJUDA A ÇARAGOÇA	345
418. DIPUTATS FAN LETRES A VALÈNCIA	345
419. ASETGAREN LA SENYORA REYNA	346
420. MISATGÉS DEL REY DE FRANÇA A BARCELONA	346
421. DON ALFONSO CONTRA LEYDA	346
422. LO SENYOR REY PER LO PRINCIPAT	346
423. COM FONCH DEPOSAT LO SENYOR REY	346
424. DEL SALT DE L'EPISCOPAT CONTRA [LA] REYNA	347
425. EN VALÈNCIA FEREN .XII. JUSTÍCIES	347
426. MISATGÉS DE VALÈNCIA A BARCELONA	347
427. LO SENYOR REY FONC EN BALAGUER	348
428. FAGARDO ENTRÀ EN VALÈNCIA	348
429. MORT DE GALBES E DE GALENT	348
430. N'AGULÓ E SA GENT SE DONAREN	348
431. DELS FRANCESOS QUE ENTREN EN AJUDA DEL SENYOR REY	349
432. CAPITANS DE BARCELONA	349
433. LOS CATALANS CRIDEN LO SAGRAMENTAL	349
434. DE LA BATALA DE RUBINATS	349
435. LA SENYORA REYNA FON DELIURA	350

436. SCARAMUCES E MORTS DE FRANCESOS	350
437. COM SE DONAREN AL REY DE CASTELLA	350
438. SENYOR REY E FRANCESOS, LA VIA DE BARCELONA	350
439. BARCELONA DEROQUEN CASES E ORTS	350
440. LO SENYOR REY SOBRE BARCELONA	351
441. DELS GRANS COMBATS A BARCELONA	351
442. LA SENYORA REYNA EN VALÈNCIA E DON PEDRO	351
443. LO DON PEDRO DEMANA AUXILI	351
444. TENGUEREN CONSEL GENERAL	351
445. SOU QUE VALÈNCIA DONÀ	352
446. PRESA DE BALAGUER	352
447. PARAREN TAULA A SANCTA TECLA	352
448. BARCELONA FERÍ EN LO CAMP DEL SENYOR REY	352
449. LO SENYOR REY POSÀ CAMP SOBRE VILAFRANCA	352
450. LO CAMP A TARAGONA	353
451. BARCELONA DONÀ FE AL REY DE CASTELA	353
452. GENT D'ARMES PER AL SENYOR REY	353
453. CRIDA DE LES VITUALES	353
454. DEL COMBAT DE TARAGONA	354
455. COM TARAGONA SE DONÀ AL SENYOR REY	354
456. VALÈNCIA FEREN ALIMARES PER LA BONA NOVA	354
457. PRESÓ DELS CONSELÉS DE TORTOSA	354
458. VITUALES PER A TORTOSA	355
459. PER BARCELONA CRIDAREN «REY DE CAS[TELLA]»	355
460. PARTICHS (<i>SIC</i>) LOS FRANCESOS	355
461. ALBARANS DE DON JAUME DE ARAGÓ	355
462. CENTÈNCIA DELS HÒMENS DE DON [JAUME D'ARAGÓ]	355
463. DON JAUME PRÈS LO CASTEL D'ESLIDA	356
464. PER COBRAR LO CASTEL D'ESLIDA	356
465. PER MOLTES [GENTS?] COREGUT LO REGNE	356
466. DON JOHAN D'ÍXER E MENAXAUT	357
467. TREVES DELS REYS	357
468. COM FONCH PRES PERPINYÀ	357
469. D'EN TORÀ, DIPUTAT, SE DONÀ	357
470. PECÚNIES ACABADES DE BARCELONA	358
471. MENDOÇA COREGUÉ LO MAEST[R]AT	358
472. MORTS PER DON JAUME	358
473. COM VENGUEREN DEL SENYOR REY LOS CAVALÉS	358
474. DON PEDRO D'UREA JURAREN PER VISREY	358

475. MORT PER LO CASTEL DE MIRAVET	359
476. PARTÍ DON PEDRO CONTRA DON JAUME	359
477. PRES LO CASTEL DE ALMAÇORA	359
478. DELS PRESOS QUE DON PEDRO PRENGUÉ	359
479. ARMADA DE CATALANS	359
480. POROGACIÓ DE TREVES DELS REYS	360
481. VALÈNCIA DONÀ SOU A GENS D'ARMES	360
482. PRESA DE BESTIAR DE TORTOSA	360
483. COM LOS REYS HEREN CONCORTS	360
484. DE REQUENA, GENT D'ARMES	360
485. PER ANAR CONTRA REQUENA	361
486. ARMADA DE CATALANS	361
487. CRIDA DE LES TREVES DELS REYS	361
488. EN BARCELONA, MISATGÉS DE CASTELA	361
489. LO REY DE CASTELA RENUNCIÀ A CATALANS	361
490. DE ELEGIR COMPTE DE BARCELONA	362
491. BREGUA DEL MAEST[R]AT E DE TORTOSA	362
492. DELS MORTS E PRESOS DE TORTOSA	362
493. PARAREN TAULA DE ACORDAR	362
494. BARCELONA TRAMÉS A DON PEDRO	363
495. DON PEDRO DE PORTOGAL ENTRÀ EN BARCELONA PER SENYOR	363
496. NENGÚ NO JURE RES DE DÉU	363
497. CENTÈNCIA DE MICER STHOPINYÀ	363
498. COMPTE D'OLIVA AMPRÀ GENT	364
499. PAU DEL SENYOR REY E [LO] REY DE CASTELA	364
500. DON PEDRO CRIDÀ <i>PRÍncep NAM</i>	364
501. DEL CAPITÀ DE LEYDA	364
502. SENYOR REY SOBRE LEYDA	364
503. SENYOR REY E SENYORA REYNA SOBRE LEYDA	365
504. LEYDA SE DONÀ AL SENYOR REY	365
505. SOU QUE DONÀ VALÈNCIA	365
506. DON PEDRO VEL·LÀ A LA VERGE MARIA	365
507. LA SGLÉSIA DE ALBAL SE CREMÀ	365
508. GENT D'ARMES DE CASTELLA	366
509. PARTÍ LO COMPTE AB GENS D'ARMES	366
510. BREGA DEL COMPTE CONTRA LOS CASTELLANS	366
511. DE LES FUSTES DEL REY DE NÀPOLS	366
512. CONSEL GENERAL CONTRA DON JAUME	366
513. FONCH TRETA LA BANDERA CONTRA DON JAUME	367

514. CAPITANS DE LA GENT	367
515. DEL COMBAT CONTRA DON JAUME	367
516. COM DON JAUME SE DONÀ	367
517. TOCAREN CAMPANES PER LA PRESA	368
518. HONOR A LA BANDERA	368
519. COM ENTRÀ DON JAUME, MULER E FILLS PRESOS	368
520. LO DON JAUME AL CASTEL DE XÀTIVA	368
521. DON PEDRO VOLC FER CENTÈNCIA DE MOSSÉN ÇAPLANA E DE MOSSÉN PINÓS	369
522. DON PEDRO TRAMET PER DON PIAMUNT	369
523. MORT DE MOSSÉN REQUESENS	369
524. DON PEDRO NO CONFIA DELS CATHALANS	369
525. DON FERANDO ENTRÀ EN VALÈNCIA	370
526. DE LA PRESA QUE FÉU LO DON FERRANDO DELS CATALANS, E DELS PRESONÉS	370
527. FESTA COLENT E PROFESÓ	370
528. FON EN VALÈNCIA LA SENYORA REYNA	371
529. VULDECONA SE REBEL·LÀ	371
530. VALÈNCIA ACORDÀ GENT	371
531. LA SENYORA REYNA MANÀ QUE FOSEN PRESES .V. MONJES	371
532. DE LA CRIDA DE LES DONES CANTHONERES	371
533. LA SENYORA REYNA AMPRÀ EN VALÈNCIA	372
534. DE LES DONES QUE FÉU METRE EM PRESÓ	372
535. PARTÍ LA SENYORA REYNA DE VALÈNCIA	372
536. LA GENT D'ARMES DE VALÈNCIA	372
537. DE LA BREGUA DEL SENYOR MAESTRE DE MUN[TESA]	372
538. FONCH EN VALÈNCIA LO SENYOR REY	372
539. DONATIU DE VALÈNCIA AL SENYOR REY	373
540. PARTÍ LO SENYOR REY	373
541. DELS CARTELS DE LES RENDES DELS FRARES E DE CAPELANS	373
542. FOREN PRESOS LOS DE MORELA	373
543. DE DON PEDRO DE PORTOGAL	374
544. ENTRÀ EN VALÈNCIA LO SENYOR REY	374
545. FEREN MOSTRA GENT D'ARMES	374
546. DEL COMPTE D'OLIVA E DON PERO MAÇA	374
547. FESTES DE BARCELONA	375
548. DE LES GALERES DEL REY DE NÀPOLS	375
549. DE AMPOSTA POSAREN CAMP	375
550. DE DON PEDRO DE PORTOGAL	375

551. DELS BALESTÉS DE VALÈNCIA	375
552. CORTS EN SANT MATHEU	376
553. DE LES VITUALES DE MOSSÉN CABALENYES	376
554. DELS BALESTÉS DE EXÀTIVA	376
555. DEL TRACTE DELS CAVALÉS CATHALANS	376
556. BANDOS DE ÇARAGOÇA	377
557. LO SENYOR REY VOLC QUE JUREN SON FILL	377
558. COM FONCH JURAT LO PRIMOGÈNIT	377
559. POROGACIÓ DE CORTS DE SANCT MATHEU	378
560. LO SENYOR REY CONTRA LO ARMENDARI	378
561. MICER PAGÈS VENCH EN VALÈNCIA PER AMPRAR PER LO SENYOR REY	378
562. COM PARTIREN LOS BALESTÉS	378
563. PARTÍ LA SENYORA REYNA EN ÇARAGOÇA	379
564. GERONA SE DONÀ A BARCELONA	379
565. LA SENYORA INFANTA E SON FILL FOREN A SOGORP	379
566. COM FOREN MISATGÉS A L'INFANT	379
567. DE L'AVALOT DE DÉNIA	379
568. L'ARMADA DE CATHALANS A TARAGONA	380
569. COM LO SENYOR REY DEMANÀ AJUDA	380
570. DON ALFONSO VENC EN VALÈNCIA	380
571. LA SENYORA INFANTA E SON FILL, AUXILI	380
572. LOS REGNES CANSATS DE MAL	381
573. LA PRESA DEL CAS[T]EL DE AMPOSTA	381
574. DE LA MORT DE DON PEDRO DE PORTOGAL	381
575. DOL DE LA MARE DE DON PEDRO	381
576. DEL CAMP SOBRE TORTOSA	382
577. DE MOSSÉN LOÍS DE CASTELVÍ, DE DOS NAUS	382
578. COM SE DONÀ TORTOSA AL SENYOR REY	382
579. LO SENYOR REY DEMANA AJUDA	383
580. LO SENYOR REY SE PARTÍ PER A SARAGOÇA	383
581. SENYORA REYNA FONCH [A] AMPURDÀ	383
582. DE LA CRIDA PER LO REY DE FRANÇA	383
583. DE FRANCI LOBET	384
584. LO SENYOR REY FONC EN VALÈNCIA; AMPRÀ	384
585. LO SENYOR REY E SENYÓS, A MISSA A SANT JOHAN	385
586. MISSATGER DEL DUCH DE BORGUNYA	385
587. LOS DE GIRONA AN COREGUT LO CAMP	385

588. LO POBLE CANSAT, VOLENT AJUDAR AL SENYOR REY, E NO TRO- BAVEN ESPEDIMENT	385
589. DE DON JOHAN DE CARDONA	386
590. DE LA CRIDA DE TENIR ROCÍ	386
591. MOSTRA PER AL SENYOR REY DE AJUDA	386
592. COM SE PARTÍ LO SENYOR REY DE VALÈNCIA	386
593. DE BONET, COM NAFRÀ A MOSSÉN SANCES	387
594. LO REY DE CASTELLA, BATALA CONTRA LOS BARONS	387
595. MORT DE MOSSÉN VILAROGA, PREVERE	387
596. MORT DE MOSSÉN FRANCÍ DESVALS E DE ALTRES	387
597. BATALLA DEL SENYOR PRÍNCEP CONTRA CATALANS	388
598. COM FONCH PRES LO MAESTRE DE MUNTESA, E AL (BLANC)	388
599. DE LA MALALTIA DE LA SENYORA REYNA	388
600. DEL CAVAL QUE'S VENÉ PER .VI. ^M SOUS	389
601. COM MORÍ LA SENYORA REYNA DONA JOHANA	389
602. REMEMBRANÇA DE LA SENYORA REYNA	389
603. LA CONFRARIA, REMEMBRANÇA	389
604. LO SENYOR PRÍNCEP SABÉ [LA] MORT DE SA MARE	389
605. ACABATS LOS OBSEQUIS EN ÇARAGOÇA	390
606. LOS BARONS PROMETEREN AJUDA	390
607. MISATGER DE ÇARAGOÇA A VALÈNCIA	390
608. DE LES FUSTES DELS CATALANS	390
609. MAESTRE DE MUNTESA ENTRÀ EN VALÈNCIA	391
610. DELS PRESONÉS CATALANS, COM YISQUEREN	391
611. DEL CASTEL DE AMPÚRIES FO PRES	391
612. PERE DE SANTGILL MATÀ SON COSÍN GERMÀ	392
613. DE LA GRAN PRESA E VICTÒRIA DEL SENYOR [REY]	392
614. DE PEROT JOHAN, BRODADOR	392
615. DE LA GENT DE ARAGÓ	392
616. DE LA MORT DEL GERMÀ DEL REY DE CASTELA	393
617. DE LA BREGA DEL CAMP DE TARAGONA	393
618. LO SENYOR REY COBRÀ LA VISTA	393
619. DE ORIOLA, LOS BANDOS	393
620. DE LA COMETA QUE'S MOSTRÀ	394
621. MISATGÉS DE VALÈNCIA A HORIOLA	394
622. MISATGÉS A L'INFANT DON ANRICH	394
623. DELS MISATGÉS QUE FOREN A HORIOLA	394
624. DEL FOCH DE LA SEU E DEL RETAULE	394
625. GOVERNADOR LO COMPTE CORELA	395

626. ANAR A ÇARAGOÇA AL SENYOR REY	395
627. MISATGÉS DEL REY DE NÀPOLS	395
628. ENTRADA DEL COMPTE CORELA, GOVER[NADOR]	395
629. LO SENYOR PRÍNCEP ENTRÀ EN VALÈNCIA	396
630. CRIDA DE NO JURAR	396
631. JOCHS DE CANYES	396
632. PARTÍ LO SENYOR PRÍNCEP A HORIOLA	396
633. MATRIMONI DEL SENYOR PRÍNCEP AB LA PRINCESA DE CASTELA	397
634. CORTS DE MONÇÓ	397
635. LO SENYOR REY DEMANÀ A LES CORTS	397
636. BREGA DE DON JORDI CENTELLES E MOSSÉN ESTANYA	397
637. DEL REXAT DE LA CAPELLA DE SANT PERE	398
638. MORT DE CALAFORA, QUE FÉU SON CUNYAT	398
639. LOS TURCHS, PRES LO NEGREPONT	398
640. COBLIURE FURTÀ LA DONZELLA	398
641. MORT DE PERE FRÍGOLA	399
642. DE LA HOBRA DE ALBORAYA, E DELS QUE Y MORIREN	399
643. LES NOCES DE LA FILLA DE DON CARLES	399
644. DE MOSSÉN ALTOBELLO, DE LA FUSTA	400
645. [COM LO DUCH JOHAN ERA MORT]	400
646. [DE MOSSÉN ÇANOQUERA]	400
647. COM CAYGUÉ MOSSÉN ALMÚNIA	400
648. DEL FADRÍ QUE CAYGUÉ	401
649. DEL MORO QUE METEREN EN LO COFRE	401
650. DE MUNTAGUT CONTRA LO AGUILAR	401
651. DEL PEXS QUE LANÇÀ LA MAR	402
652. DE LA BREGA, E MORT DE DOS	402
653. CRIDA QUE NO PORTEN SPASA	402
654. BANDEJAR COMOVEDÓS DE BREGA	402
655. BREGA DE DOS JERMANS LADRONES	402
656. COM TRENQUÀ MICALET, E MO[R]T LO PAPA	403
657. MORT DEL JERMÀ DEL COMPTE [CORELLA]	403
658. DUCH DE BURGUNYA	403
659. LO FILL DE DON CARLES SE DONÀ AL SENYOR REY	403
660. EN COPORUL SE TRENQUÀ LA CUXA	404
661. LO FILL D'EN COPORUL MATÀ LO CAR[R]O	404
662. MORT DE MOSSÉN GILL MO[N]YÓS	404
663. MORT D'EN BERENGUER MARTÍ, PERAYRE	404
664. DEL JOVE PEXCADOR QUE ESCAPÀ	405

665. MORT QUE FÉU LO BISCAYÍ A LA PEXCATERIA	405
666. MORT DE MOSSÉN BERENGUER MERCADER, BATLE	405
667. MICER ANDREU SART, POPLEXIA	405
668. PROFESÓ PER VICTÒRIA AL SENYOR REY	406
669. DEL LAMP QUE MATÀ LA DONA	406
670. LO SENYOR REY, PROP DE BARCELONA	406
671. MORT DE N'EXIMENO, DE PATRAYS	406
672. COM SE MOSTRÀ COMETA	406
673. MORT DE PERE MA[R]CH	407
674. COM FONCH NAFRAT EN BERNAT GUITART	407
675. COM FONCH NAFRAT MUNTAGUT	407
676. DEL FILL DE N'AGUILÓ E D'EN MIRACLE	407
677. COM FONCH MORT NÖFRE MARTÍ	408
678. COM FONCH NAFRAT GASPAS EXIMENES	408
679. COM FONCH MORT EN ROÍS, MERCADER	408
680. COM ENTRÀ MICER RODRIGO DE BORJA, CARDENAL BISBE E LEGAT, EN VALÈNCIA	408
681. CONVIT QUE FÉU LO CARDENAL E BISBE	409
682. VENCH LO CARDENAL DE LEYDA	410
683. CARDENAL [E] JURATS A LA TRINITAT	410
684. TOT LO CLERO, AL PALAU DEL SENYOR BISBE	410
685. DE HELEGIR .XII. PREVERES	410
686. COM APARELAREN LOS CARRÉS PER HON AVIA PASAR LO SENYOR CARDENAL E BISBE	411
687. AL MONESTIR DE SANCTA CLARA, LO CARDENAL	411
688. PARTÍ DE VALÈNCIA LO SENYOR CARDENAL	411
689. DEL COMPTE CORELA E DON PERO MAÇA	412
690. DE LA DONA MORTA DEGOLADA	412
691. DE .VI. JUSTÍCIAS EN VALÈNCIA	412
692. DE LA MOLTA PEDRA, E DE LA CAÇA	412
693. PERDONANÇA DE LA SEU	413
694. LO SENYOR PRÍNCEP E REY ENTRÀ EN VALÈNCIA	413
695. LO SENYOR PRÍNCEP FÉU METRE EN PRESÓ ALCAVOT[E]S	413
696. DEL CADAFAL QUE TANS MORIREN DEL CÓRER LOS BOUS	413
697. JOCHS DE CANYES DEL SENYOR PRÍNCEP	414
698. VENCH DEL SENYOR REY LO CARDENAL LEGUAT	414
699. PACTES DEL SENYOR REY E DE BARCELONA	414
700. PACTES CONCORDATS E CAPÍTOLS	414
701. ENTRÀ LO BISBE DE XERÉS	414

702. ENT[R]À LO BISBE DE SIGONÇA EN VALÈNCIA	415
703. LO GRAN PRESENT DEL CARDENAL AL BISBE	415
704. COM LO SENYOR REY HERA ENTRAT EN BARCELONA EN GRAN HONOR	415
705. LA GRAN FESTA DEL[S] HOFICIS	416
706. LO GRAN CONVIT QUE FÉU LO CARDENAL AL BISBE	416
707. GRANS FESTES	417
708. GRANS FESTES	417
709. LO SENYOR PRÍNCEP E REY FÉU LO FILOL DE MOSSÉN LOÍS FERRER	418
710. DE LA MORT DE MOSSÉN DIAGO FURTADO	418
711. LO CARDENAL E BISBES SE PARTIREN PER A CASTELLA	419
712. DE MORT DE LEOPART E DE LA DONA	419
713. PARTÍ LO SENYOR PRÍNCEP	419
714. LO SENYOR REY DONÀ LES ARMES A'N ÇAHERA, E .VIII. ^M [SOUS] DE RENDA	419
715. DEL GRAN FRET E FORTUNA EN MAR	420
716. LO MAESTRE DE MUNTESA, VISREY	420
717. DEL GRAN VENT QUE FÉU DE PONENT	420
718. LA MOLTA HONOR DEL SENYOR CARDENAL	420
719. PERPINYÀ SE DONÀ AL SENYOR REY	420
720. MORT DEL BISBE DE TORTOSA	421
721. COMBAT AL CASTEL DE PERPINYÀ	421
722. LO SENYOR REY AMPRÀ GENT E DINÉS	421
723. DE DONAR SOU PER SOCÓRE[R] LO SENYOR REY	421
724. DELS SENYÓS QUE FOREN A PERPINYÀ	421
725. DE MOSSÉN MILÀ, COM LI HYSQUEREN DESFREÇA[T]S	422
726. PRENIEN SOU E FIEN MOSTRA	422
727. DEL CAMP DELS FRANCESOS	422
728. MORT DEL CAPITÀ ARMENDARI	422
729. LOS FRANCESOS DONAREN COMBAT A LA VILA	423
730. PER DONAR COMBAT AL CAMP DELS FRANCESOS	423
731. DE LA VICTÒRIA DEL SENYOR REY	423
732. LA GRAN FAM QUE AVIEN PASAT	424
733. COM TORNÀ LO SENYOR CARDENAL EN VALÈNCIA	424
734. COM PARTÍ LO SENYOR CARDENAL E BISBES DE VALÈNCIA	424
735. COM PERIREN LES GALERES E GENT	425
736. DEL MORO QUE VENCH [A] ALAQUÀS	425
737. MORT D'EN JOHAN DIAMANT	425
738. LO SENYOR REY CONCORDAT AB LO REY DE FRANÇA	426

739. DE LOÍS PERPINYÀ E DE NA ÀNGELINA	426
740. COM VENCH DE NÀPOLS LO FILL DE MOSSÉN PRÒXITA	426
741. COM MORÍ LO CARDENAL DE L'AUC	427
742. DE LA FAM DE L'ANY .LXXIII.	427
743. D'EN THOMÀS GODAL E SA MULER	427
744. FALLIDA DE DOS MERCADERS A VALÈNCIA	427
745. DEL FOCH DEL CARER DELS CONILS	428
746. DELS ALBARANS QUE METEREN PER VALÈNCIA	428
747. D'EN ÇAPINYA, E MORT D'EN SCOLÀ, BARBER	428
748. DEL FOCH DE LES MAGDALENES	428
749. COM FUGÍ FRARE DAMIÀ	429
750. DEL SENYOR DE XÈRICA	429
751. DE MOSSÉN ROIG E MOR[R]O DE VAQUES	429
752. COM PRENGUEREN EUNA	429
753. DE LA MORT DE MESTRE CLIMENT	430
754. COM LO REY DE CASTELLA ERA MORT	430
755. COM JURAREN PER REYNA LA MULER DEL PRÍNCEP	430
756. COM JURAREN PER REY LO SENYOR PRÍNCEP	430
757. COM FEREN FESTA PER LA BONA NOVA	430
758. DELS TRES DIES DE FESTES	431
759. D'EN PERE SANCZES (<i>sic</i>), COM LO MATAREN	431
760. DELS FRANCESOS QUE VENIEN A EUNA	431
761. LO MAESTRE DE MUNTESA SE PARTÍ	431
762. LO FILL D'EN BELVIURE, COM LO FURTAREN	432
763. [D'EN SALIT]	432
764. DE LA REYNA VIUDA DE CASTELLA	432
765. DE BLAY REYFUGES, COM FONC PRES	433
766. DE LES MORTS DE L'ANY .LXXV.	433
767. DE MICER ROVIRA, COM FONC MORT	434
768. DELS QUATRE ÀNGELS DELS PORTALS	434
769. DE MOSSÉN BERNAT BALAGUER, PREVERE	434
770. DEL REY DE PORTOGAL, DEL MATRIMONI	435
771. DEL COMBAT DE LA SGLÉSIA DE BURGOS	435
772. DEL TÍTOL DEL SENYOR REY EN FERRANDO	435
773. COM FONCH DESBOST LO REY DE PORTOGAL	436
774. DE L'ARQUABISBE E MARQUÉS E OBEDIENÇA	436
775. D'EN VALENTÍ E DE LA SENYORA SA MULER	436
776. COM EN VALENTÍ SE FÉU FRARE	437
777. DELS MOLTS FURTS DE VALÈNCIA	437

778. FON PRES MOSSÉN JUST SANCES	437
779. MORT DE DON JOHAN, FILL DEL SENYOR REY	437
780. DE LES FESTES QUE SÓN FETES, E DEL MAL PASAT	438
781. DE LES MOLTES AYGÜE[S], E DE MAL E DAN QUE AN FET	438
782. DE LA NIT SPANTABLE E DEL DAN QUE FÉU	439
783. DE LES PROFESONS E CASES PIGADES	439
784. LES AYGÜES NO MANQUAR	439
785. COM LES AYGÜES NO MANQUAVEN	440
786. DE MESTRE AGOSTÍ FERRANDIS, FRARE DE SANT DOMINGO	440
787. COM LI TRAMETEREN QUE VENGUÉS A VALÈNCIA	441
788. COM SERMONÀ EN LA SEU	441
789. COM SERMONÀ LO DILUNS	442
790. COM SE PARTÍ DE VALÈNCIA	442
791. SERMONÀ A BINALESA	442
792. ANÀ A SANCTA ANNA	442
793. DELS ECLESÌASTI[CH]S, QUÈ DETERMENAREN	443
794. COM MORÍ DON JOHAN DE PRÒXITA	443
795. LA SEGONA VENGUDA DE VALÈNCIA	443
796. COM SE PARTÍ DE VALÈNCIA E ANÀ EN CASTELLA	444
797. COM MORÍ EN CASTELLA	444
798. DELS LOCHS DE MORTALITAT	444
799. MORTS ANY .LXXVI. DEL MAL DE COSTAT E PLEUSISIS	444
800. MEMÒRIA DE ALGUNS MORTS	445
801. DELS MORTS	445
802. MORTS	445
803. DELS QUE SÓN MORTS	446
804. DEL[S] QUE SÓN MORTS	446
805. MÉS DELS QUE SÓN MORTS	446
806. DELS MORTS	446
807. DELS MORTS	447
808. ANY .LXXVII. DELS MORTS	447
809. DELS MORTS	447
810. DELS MORTS	448
811. DELS MORTS	448
812. DE MICER MIQUEL DALMAU E DON JAUME	451
813. DE DON JAUME	452
814. DE LA CENTÈNSIA DEL SENYOR REY CONTRA DON JA[UME]	452
815. ENBAXADA A DON JAUME	452
816. DE LA MULER E FILLS DE MICER DALMAU	452

817. DE LA GENT D'ARMES	453
818. COM FONC MORT LO FILL DEL COMPTE	453
819. LO SENYOR REY PROMÉS ÉSSER EN CAMP	453
820. RIQUEA DE MICER DALMAU	453
821. DEL LOCH QUE HA PRES LO COMPTE	454
822. LO SENYOR REY VENCH A TORTOSA	454
823. DEL SENYOR REY, COM FONCH A TORTOSA	454
824. [FORCES ARMADDES CONTRA JAUME D'ARAGÓ]	455
825. DE MESTRE PINEDA, COM MORÍ	455
826. D'EN GUITART, DE ÇUEQUA	455
827. DE DEROQUAR LES TORES [DE LES] MESQUITES	456
828. COM AN AGUT POROGACIÓ DE L[E]S MESQUITES	456
829. DELS NOTARIS QUE SÓN FETS EN VALÈNCIA	456
830. COM FONCH FET RACIONAL EN GUILLEM ÇAHERA, E DE LUR MORT	457
831. D'EN BERNAT PENAROGA, FET RACIONAL	458
832. EN LA CASA DE N'ALBERT, TIRAVEN PEDRES	458
833. COM ROBAREN LA SGLÉSIA DE SANT SALVADOR	459
834. DE LA MORT DE L'OVATER	459
835. DE DON JORDI CENTELLES E DEL FILL D'EN JOHAN GARCIA	459
836. MORT DE MOSSÉN JOHAN DE CASTELVÍ	460
837. BREGA DELS CARNICÉS, NI QUANT DURÀ LA LUR CONCÒR[D]IA	461
838. DE LA CIUTAT DE SOGORP	461
839. MISATGÉS A SOGORP	462
840. DEL FURT EN LA SEU DE LA CAPELA [DE LA TRINITAT]	462
841. DEL FURT DEL CÀLZER DE MOSSÉN NOFRE	462
842. DEL MISATGER DE VENÈCIA	463
843. COM FOGIREN DE LA PRESÓ COMUNA	463
844. DE LA BREGUA DEL PAPORDE SANÇ	464
845. CRIDA DE MUSTAÇAP	464
846. CONTRA LO DON JAUME, SOU	464
847. LOS CAVALÉS, MISATGER AL SENYOR REY	464
848. COM LO DON JAUME S'ERA DONAT	465
849. LO FILET DE DON JAUME FONC AL CASTEL DE [XÀTIVA]	465
850. [MISSER MIQUEL DALMAU]	465
851. DEL BUFET D'EN JOHAN PERES, NOTARI	466
852. DE LA BREGUA DE MESTRE BIULAYGUA	466
853. D'EN CORRAL, LOCTINENT; DE LA BREGUA	467
854. DE L'HOME QUE SE N'ENTRÀ EN LA SEU FENT LO HOFICI DE VESPRES	468

855. DELS QUE FOREN BANDEJATS OFFICIALS	468
856. VEDAT UNA LEGUA ENTRON DE VALÈNCIA	468
857. CRI[D]A REAL QUE NO DONEN PA NI VI ALS DEL CAPÍTOL	468
858. COM LA CIUTAT TRAMETEREN [PER] LOS OFFECIALS	469
859. COM PENGAREN A DOS FILLS DE VALÈNCIA	469
860. COM PENGAREN A BERNAT, DE ALZEEZIRA	469
861. DE LES INIQUITATS E MALS DE SOGORP	469
862. DELS .LIII. PREVERES QUE FOREN FETS	470
863. DE LA BREGUA DE MOSSÉN BARBA E [MOSSÉN MIQUEL]	470
864. COM ENTRÀ LO SENYOR INFANT PER REGIR DE VISREY	471
865. CRIDA DE LES CANTHONERES	471
866. JOCH DE CANYES	471
867. LO SENYOR INFANT ACOMPANYÀ LO <i>CORPUS</i>	471
868. DE LA CENTÈNCIA DELS MOROS, E DE [LA] DONA	472
869. DE LA JUSTÍCIA DEL SENYOR INFANT QUE FA	472
870. DE LES MULERS DELS BONASTRES OFFEGADES EN LO RIU	472
871. D'EN MONSERRAT JUST, DE LUR MORT	473
872. MORT D'EN MONSERRAT JUST	473
873. COM FONCH TROBAT QUE'L FILL DE MICER DALMAU FÉU LA MORT CRUEL	474
874. DE LA PRESÓ DE MIQUEL DIES E DE PARDO	475
875. CENTÈNCIA DEL DIES E DE PARDO	475
876. LOS MALFATANS FOGIREN DE VALÈNCIA	476
877. DE LES JUNTES	476
878. DE LA PROFESÓ DEL <i>CORPUS CHRISTI</i>	476
879. DEL MES DE MAIG	476
880. COM FONCH DEGOLAT L'OM DE CASTELFABIT	477

*f*onts històriques valencianes
47.